

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Tereza Skácalová

POVINNÁ VOLEBNÍ ÚČAST: PŘÍPADOVÉ STUDIE
NIZOZEMÍ A BELGIE

Diplomová bakalářská práce

Vedoucí práce Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10. dubna 2011

Obsah

ÚVOD.....	4
1 POVINNÁ VOLEBNÍ ÚČAST.....	10
2 SANKCE	12
2.1 Vysvětlení	12
2.2 Pokuta.....	13
2.3 Možné uvěznění	13
2.4 Porušení občanských práv nebo odebrání hlasovacího práva	13
2.5 Jiné donucovací prostředky.....	14
3 ARGUMENTY PRO POVINNÉ VOLBY	16
3.1 Volební účast.....	18
4 ARGUMENTY PROTI POVINNÝM VOLBÁM	20
5 POVINNÁ VOLEBNÍ ÚČAST ZE STRATEGICKÉ PERSPEKTIVY	23
6 POVINNÁ VOLEBNÍ ÚČAST JAKO ZNAK KONSOCIAČNÍ DEMOKRACIE? 26	
6.1 Teorie konsociační demokracie.....	26
7 PŘÍPADOVÉ STUDIE NIZOZEMÍ A BELGIE	28
7.1 Nizozemí	28
7.1.1 Změna systému	29
7.1.2 Rysy nizozemské konsociační politiky.....	31
7.1.3 Povinná volební účast v Nizozemském prostředí	33
7.1.4 Konec politiky usmíření.....	38
7.2 Belgie	44
7.2.1 Segmentovaná společnost	44
7.2.2 Politický vývoj před přijetím povinné volební účasti	45
7.2.3 Proměna volebního systému	47
7.2.4 Rozmrznutí belgického stranického systému	50
ZÁVĚR	55
PRAMENY A LITERATURA	61
Prameny	61
Literatura.....	61
ABSTRAKT	71

ÚVOD

Dlouhodobě klesající volební účast je pro současné liberálně demokratické státy nepříznivá skutečnost. Odborníci se ne vždy shodují, zda se jedná o vedlejší důsledek více než staletého demokratického fungování, skutečnost je ale taková, že pokles participace nastal v téměř všech industrializovaných společnostech. Obecně je tato tendence považována za důsledek rozčarování, nedůvěry, lhostejnosti a v několika málo případech také spokojenosti s politikou. Nízká volební účast je tak, téměř bez výjimky, hodnocena jako nežádoucí pro příznivé fungování demokracie. Debaty o faktorech, které ovlivňují volební účast, a způsobech, jak ji zvýšit, naplnily řadu odborných prací, analýz a jsou předmětem průzkumů veřejného mínění. Ačkoliv se výsledky výzkumů často shodují na příčinách, vládám se z dlouhodobého hlediska nedaří participaci zvýšit a účast nabývá větších hodnot jen v situacích, kdy společnost rozdělují podstatné politické události nebo dramatický politický vývoj. Je však nutné říct, že volební participaci nelze zkoumat globálně, ale případ od případu. Neúčast bývá vysvětlována širokou škálou ekonomických, demografických, kulturních, technologických nebo institucionálních faktorů a ne všude je vynakládáno mnoho úsilí ji zvýšit, nebo odstranit příčiny nízkého zájmu.

Povinná volební účast se tak, jako jedno z možných řešení, stala velmi diskutovaným tématem ve státech, kde bývá legitimita výsledků voleb zpochybňována právě účastí jen malé části populace. Výstupy z voleb, jenž jsou považovány za nejdůležitější spojnici mezi občanskou společností a politickou reprezentací, jsou z tohoto pohledu hodnoceny ve smyslu rovnosti, skutečného odrazu složení společnosti. Vynucení participace pod hrozbou sankcí je pro mnoho zemí velmi nenákladným prostředkem, jak se takovým zpochybněním a kritice vyhnout. Cílem práce bude, v první řadě, povinnou volební účast představit, kriticky zhodnotit argumenty pro a proti zavedení a nastínit dvě si konkurující teorie vysvětlující přijetí povinnosti volit. První část práce je zcela zásadní pro chápání povinných voleb v širším kontextu, bez něhož by nebyla možná analýza případových studií Nizozemí a Belgie. Dalším krokem bakalářské diplomové práce bude tento institucionální zákrok prozkoumat právě tam, kde na přelomu 19. a 20. století politické strany k povinným volbám přistoupily. Jednalo se skutečně o akt se záměrem rovnější reprezentace zájmů, nebo šlo o strategický kalkul politických stran

k posílení vlastních pozic? Z evropských států jich ne málo má zkušenosti s povinností volit. Jsou jimi také Belgie a Nizozemí, které se v literatuře zároveň objevují jako nejklassičtější příklady konsociačních demokracií, jako příklady výrazně segmentovaných společností, jež se v daném prostředí naučily koexistovat. Nerovnost reprezentace pocházející z abstinence jistých vrstev populace nebo segmentu jsou zde pro stabilitu mnohem rizikovější, než ve společensky homogenních státech. Analýza se tedy zaměří na tyto dvě konstituční monarchie v období přijetí povinné účasti, v letech 1893 v Belgii a 1917 v Nizozemí. Obě země jsou si svým politickým charakterem a vývojem velmi podobné a jako jedny z mála evropských států mají zkušenosti s povinnou volební účastí na národní úrovni. Vymáhání účasti zde bylo, oproti jiným případům, velice efektivní a striktní. Zkušenosti s povinnou participací mají, do jisté míry, také Švýcarsko a Rakousko, které jsou taktéž řazeny k příkladům konsociačních demokracií. Vzhledem k tomu, že ve Švýcarsku je účast vymáhaná pouze v jednom kantonu a Rakousko ponechalo zavedení povinnosti na dobrovolném rozhodnutí jednotlivých částí federace, které ji i záhy zrušily, tyto další případy nejsou pro ověřování hypotéz nejvhodnější. Analýza tedy bude provedena pouze na případových studiích Nizozemí a Belgie.

Pro lepší podmínky ověřování hypotézy bude nutné nastínit politický vývoj před přijetím a stranický systém, respektive sílu politických stran a dopad povinnosti volit na jejich podporu. Dalším zkoumaným obdobím budou 60. a 70. léta, které vedly k rozsáhlým proměnám obou zemí a v případě Nizozemí také ke zrušení povinné volební účasti. Zajímavé bude v tomto smyslu komparovat, proč vývoj vedl ke zrušení povinné účasti v Nizozemí a ne v Belgii.

Ověřovanými hypotézami případových studií bude: (1) *Čím silnější bylo socialistické hnutí, tím větší byly snahy tradičních stran si prostřednictvím volebního inženýrství uchovat svůj vliv v rámci segmentů a dominantních pozic v rámci stranického systému.* Na základě teoretického rámce je v práci předpokládáno, že (2) *strany si ze strategického hlediska vybírají takové institucionální změny, které jim přinesou největší zisk a v měnících se podmínkách jim umožní zachovat svou pozici v systému.* A dále, (3) *strany spíše přistoupí ke zrušení povinné volební účasti, pokud převládá přesvědčení, že povinnost volit posiluje elektorát opozičních stran, jenž by se v opačných podmínkách rozhodl nevolit.*

Pro zkoumání platnosti hypotéz bude v první řadě nutná deskripce politického vývoje před přijetím povinných voleb charakteru a síly rostoucího socialistického hnutí. Na základě tohoto bude analýza změn ve volebních systémech pochopitelnější, důsledky proměn budou demonstrovány na zmenšené, či zvětšené síle jednotlivých politických stran. Kvantitativní analýza procentuálních volebních výsledků je tedy klíčová pro zkoumání hypotéz jak o přijetí, tak zrušení povinnosti volit. V rámci Nizozemí a Belgie proběhne diachronní srovnání výsledků před a po zavedení povinnosti volit pro analýzu, kterým stranám změna přispěla nejvíce. V období po přijetí povinnosti pak bude případně zkoumán vliv politiky na společnost a její vztah k volbám, průzkum veřejného mínění je nejvhodnějším a zatím nejdostupnějším prostředkem ke zjištění, zda by voliči v opačném případě v dobrovolných volbách vůbec hlasovali. Analýza změn politického vývoje v 60. a 70. letech a rozmrznutí obou stranických systémů by taktéž nebyla možná bez kvantitativního pohledu na výsledky voleb, který čtenáři vypoví o vlivu povinné participace na politické strany v prostředí nových konfliktních linií. V konečné fázi práce bude přistoupeno k synchronnímu srovnání obou států a vlivu povinnosti volit v prostředí konsociačních demokracií. Komparace jako metoda je však používána také v průběhu práce a analýz, pro nastínění míry, do jaké jsou si státy ve vývoji podobné.

Ačkoliv je povinná volební účast velmi kontroverzní otázkou a v mnoha zemích stále diskutovaným řešením nízké participace, v odborné literatuře jí není věnována taková pozornost, jakou si zaslouhuje. Odborné publikace se v zásadě dělí na dva přístupy, jedni obhajují povinnost ve smyslu rovnější reprezentace a větší legitimacy výsledků voleb, tak vlády z nich vzešlých; druzí na pozitivním přístupu k povinnosti staví svou kritiku a oproti normativním argumentům vychází z již odbornějších analýz. Zde se nachází klíčový problém dosavadního zpracování tématu. Stejně argumenty pro nebo proti jsou k nalezení v každé práci, žádná z nich tak nemá inovační potenciál. Dosavadní zpracování není dostatečné, obsahy statí jsou konstantním opakováním se, proč by se povinná volební účast měla zavést, či nikoli, chybí ale analytické podložení mnohdy pouze normativních výroků. Jediné kvantitativní zkoumání se prozatím týká pouze srovnání volební účasti států s povinnými a dobrovolnými volbami, jejichž výsledky však nenapovídají víc, než že povinnost je na vyšší účasti opravdu účinná. Výzkum by se měl nasměřovat víc na

společenské důsledky, motivy přijetí povinnosti, faktický dopad na sílu politických stran a celou řadu dalších proměnných, které jsou dozajista povinnými volbami v té či oné míře ovlivňovány. I z tohoto důvodu se následující práce bude ubírat směrem k analýze příčin a důsledků.

Vzhledem k nedostatečnému rozsahu volebních studií o Belgii i Nizozemí z přelomu století 19. a 20., podobně také ze 70. let, bude ve velké míře pracováno se sekundárními zdroji. Podobně také jazyková bariéra velmi omezila výběr literatury, jež je i v anglickém jazyce stále nedostatečná, když čtenář vezme v potaz, jak zajímavé jsou politické systémy Belgie a Nizozemí. Odborných prací na téma řešení konfliktů v takto segmentovaných společnostech a téma konsociačního rázu politiky je velká škála, nicméně chybí kritičtější pohled na fungování takovýchto zřízení a vlivu na společnost vůbec. Také česká odborná literatura se nizozemské či belgické politice příliš nevěnuje, k nalezení jsou informace týkající se pouze konsocialismu.

Článek „*Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma*“ od autora Arenda Lijpharta je jedním z textů, který na povinnou volební účast pohlíží velmi nekriticky. A. Lijphart považuje trend klesající volební participace za pro demokracii nepříznivý a nebezpečný jev. Ačkoliv zmiňuje také jiné institucionální kroky ke zvýšení účasti, povinnost prezentuje jako jedinou možnost vedoucí k efektivitě a na zemích, jež mají zkušenosti s vynucenou účastí, procentuálně ukazují účinnost na výši participace. Hlavní problém jeho analýz spočívá v ignorování příčin globálně klesající účasti a v pouhé snaze pokles mechanicky zastavit. Tato kritika je však společná téměř všem autorům, kteří povinnost obhajují. Představují pouze velmi nenákladný prostředek, jak obejít příčiny nízké účasti a jak mít výsledky. Práce Barta Engeleny „*Why Compulsory Voting Can Enhance Democracy?*“ a Justina Lacroix „*A Liberal Defence of Compulsory Voting*“ mají stejné nedostatky, přičemž v druhém zmíněném textu navíc dochází ke zkreslení liberálního přístupu k lidským právům a občanským povinnostem. Gretchen Helmke a Bonnie M. Meguidé naopak zdařile reagují na argumenty pro povinnost v analýze „*Endogenous Institutions: The Origins of Compulsory Voting Laws.*“ Jejich přístup bude pro chápání vynucené účasti v Belgii a Nizozemí klíčový. Autorky nabídly pohled na původ volebních zákonů o povinnosti ze strategické perspektivy, na jehož základě stojí analýza holandského a belgického případu. Velmi přínosná kniha pro

podrobnější studium nizozemského politického systému vyšla v roce 1975 s názvem „*The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands.*“ Autorem je opět A. Lijphart a vzhledem k jeho zájmu o konsociační demokracii se ve velké míře věnuje Nizozemí i v tomto směru. Publikace je ale omezená nekritickou obhajobou konsociační éry holandské politiky, nabízí tak jen jednorozměrný pohled na nizozemskou společnost. A. Lijphart popisuje vývoj země, jež je státem jeho původu, a jistá zaujatost neujde žádnému čtenáři. Kniha také nedostatečně popisuje rozmrznutí stranického systému a zásadní změny v charakteru politiky v 60. a 70. letech, ke studiu vývoje tohoto období je pak přínosnější „*Governance and Politics of the Netherlands*“ od Rudy B. Andewega a Galena A. Irwina. Práce z roku 2005 je objektivnějším zpětným pohledem na konsociační éru a změny, které v jednotlivých etapách probíhaly. Pro analýzu Belgického vývoje bylo nepostradatelné dílo Jana Craeybeckxe, Else Wittea a Alaina Meynena „*Political History of Belgium: From 1830 Onwards.*“ Jako jedna z mála knih v anglickém jazyce podrobně popisuje společenské změny v 19. století. Studie „*Where do Distrusting Voters Go to if there is no Exit or Voice Option?*“ nabídla cenné informace o vývoji v 60. a 70. letech a voličském chování v systému s povinnou volební účastí. S výsledky jejich analýz je ale nutno pracovat opatrně, často jsou pouze hypotetické. V Belgii nedošlo ke zrušení povinnosti volit, jako v Nizozemí, a zkoumání jejího vlivu na společnost je tak velmi problematické, tato práce je však zatím nejlepším průzkumem skutečného efektu povinnosti na voličské chování. Bez mnoha dalších odborných textů, často sekundární literatury, by ale následující práce nebyla možná.

Práce je členěna na sedm hlavních kapitol. Vzhledem ke kontroverznosti povinné volební účasti jako takové, budou první kapitoly věnovány obecných charakteristikám tohoto jevu, výčtu zemí, jež k vynucení přistoupily, představením sankcí, které jsou uplatňovány a například také zemím, kde se do současnosti o povinnosti jedná. Cílem první a druhé kapitoly bude ukázat, že státy se případ od případu liší a jisté generalizace jsou v tomto smyslu velmi obtížné. Třetí kapitola již představuje mnohdy normativní argumenty obhájců povinnosti voleb a jejího pozitivního vlivu jak na politiku tak společnost. V protikladu s touto částí následuje kapitola kriticky reagující na argumenty zastánců. Zde bude ukázáno, že ani jedna strana si doposud není zcela jista, jak na povinnost pohlížet v rámci teorie

demokracie a práv a svobod občanů. V podstatě se tedy neshodují na výkladu demokracie ani právech společnosti, mnohé argumenty obou stran jsou tedy velmi lehce napadnutelné, argumenty proti o něco méně. Tento deficit souvisí s výše zmíněným nedostatečným analytickým pohledem na možné důsledky povinnosti. Kapitola pátá a šestá popíše dva přístupy, jak na povinnost pohlížet. Přístup, který pohlíží na změny volebních pravidel ze strategické perspektivy, je klíčový pro ověřování hypotéz. Hlavní tezí je, že za volebním inženýrstvím je přítomný strategický kalkul politických stran u moci k posílení nebo zachování svých pozic oproti opozičním. Povinná volební účast je zde představena jako jedna z taktik. Šestá kapitola jen stručně naznačí spojitost mezi konsociační demokracií a povinnými volbami, vzhledem k tomu, že všechny evropské státy klasicky citované jako konsociační mají zkušenosti s nucenou participací. Povinnost lze z tohoto hlediska považovat za chtěnou rovnost mezi segmenty. V sedmé kapitole a podkapitolách již bude přistoupeno k analýze konkrétních případů Nizozemí a Belgie. U obou případových studií bude zkoumán politický vývoj před přijetím povinnosti a její důsledky, zamrznutí stranického systému na bázi konfliktních linií, pozdější eroze tradičních štěpení a posílení jiných, následkem čehož a se změnou stranických systémů bylo v Nizozemí přistoupeno ke zrušení povinnosti a v Belgii nikoliv. Závěr práce bude věnován konečné komparaci a zjištěním analýz.

Poslední část úvodu bych chtěla věnovat poděkování vedoucímu práce Doc. PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D., bez jehož pomoci, zajímavých poznámek a vedení by práce nebyla možná.

1 POVINNÁ VOLEBNÍ ÚČAST

Nízká volební účast je pro mnoho liberálně demokratických států velmi znepokojující. Zavedení povinnosti volit je, dle některých politiků a odborníků, řešením, jak se vyhnout problémům vyplývajících z nízké míry společenské participace. V následující práci se ale ukáže, že s tímto prostředkem volební mobilizace by mělo být pracováno jen velmi opatrně. Každá volební úprava má také své následky a povinnost volit ovlivňuje mnohem více proměnných, než jen výši účasti. Otázkou může být, zda je zavedení správným krokem, oním řešením, zda se vlády demokratických států dokážou vypořádat s důsledky takového kroku? Jak uvádí Arend Lijphart a další, termín *povinné volby* je do jisté míry zavádějící. V praxi se jedná o povinnost objevit se v den hlasování ve volební místnosti, avšak, co je důležité, bez závazku odevzdání hlasu.¹ Proto je nutné tento jev chápat jako *povinnou participaci* neboli *účast*.

Povinné volby nejsou novým ani neobvyklým konceptem. Prvně byly zavedeny v Belgii v roce 1892, následně v Argentině v roce 1914 a roku 1924 v Austrálii. V celosvětovém měřítku má 32 států ve své historii zkušenosti se zákony o povinných volbách.² Některé státy však v průběhu 20. století pravidlo zrušily; jednalo se o Nizozemí, Španělsko a také Československo. Tyto země zavedly dobrovolnou volbu na celonárodní úrovni. Mnohem rozšířenějším trendem je však rušení sankcí, stalo se tak například v Řecku či Itálii. V Rakousku vláda nechala zrušení povinnosti volit na jednotlivých spolkových zemích, které tak postupně učinily. Posledním regionem rušícím povinnost byl Tyrol v roce 2004. Ve Švýcarsku také setrval pouze jeden kanton, jenž si účast vymáhá.³

Povinné volby byly nejčastěji obhajovány v meziválečném období, kdy západní demokracie bojovaly s nízkou účastí. Zkušenost s příklonem Výmarské republiky k totalitarismu, na kterém se zčásti podílela vysoká volební účast, ale

¹ LIJPHART, Arend: *Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma*. The American Political Science Review, 91, 1997, č. 1, s. 2. (<http://www.jstor.org/>)

² IDEA: *Voter Turnout since 1945: A global report*. Stockholm, Institute for Democracy and Electoral Assistance 2002, s. 105-109. (<http://www.idea.int/publications/vt/index.cfm>)

³ „Compulsory Voting“ *Institute for Democracy and Electoral Assistance*. Dostupné z: http://www.idea.int/vt/compulsory_voting.cfm (27. 2. 2011)

zákonodárce přesvědčila, že vysoká volební účast není zárukou pro přežití demokracie.⁴

Otázka zásahu do volebního systému v podobě povinné participace se netýká pouze dvacátého století, debata o ní dosud probíhá na půdě mnoha zákonodárných orgánů, převážně liberálně demokratických států. Z iniciativy Labour party se o návrhu jedná od roku 2001 ve Spojeném království, v zemi, kde je nízká volební účast ve spojení s většinovým systémem velkým problémem.⁵ Nerovné výsledky národních voleb jsou pro dominantní strany velmi znepokojující a počínaje rokem 2001, kdy nové složení dolní komory zvolilo pouze 59,2% populace, se o povinné volební účasti jedná. Britský parlament tak v roce 2006 založil nezávislou komisi s cílem prozkoumat limity a přínosy tohoto zákroku, v roce 2008 byl podán návrh ze strany ministerstva spravedlnosti. Záležitost ještě není zcela uzavřena.⁶

V roce 2008 otázka povinné účasti vystala v Národním shromáždění Francie v reakci na nízkou participaci u lokálních voleb. Tentokrát se jednalo o podnět 25 poslanců z vládnoucí středo-pravicové strany.⁷ O možnosti reformy volebního systému se aktuálně hovoří také v Evropském parlamentu. Pokles volební účasti zde je dlouhodobým trendem, který ohrožuje legitimitu a důvěryhodnost rozhodovacích mechanismů organizace. Po volbách v roce 2009 předložil německý poslanec plán na peněžní sankce nevoličů, přičemž argumentoval, že politici jsou také někdy nuceni volit, tento závazek by tedy měl být rozšířen i na občany.⁸ Je však nutné podotknout, že každá navrhovaná reforma nabývá jiných rozměrů, často jde o experimenty, které v historii nebyly zatím realizovány. Se sankcemi už nyní většina navrhovatelů pracuje jen velmi rozvážně, vzhledem k jejich problematičnosti.

⁴ MASSICOTTE, Louis – BLAIS, André – YOSHINAKA, Antoine: *Establishing the rules of the game: election laws in democracies*. Toronto, University of Toronto Press 2004, s. 33.

⁵ United Kingdom Electoral Commission: *Compulsory voting around the world*. Výzkumná zpráva Volební komise, červen 2006. Dostupné z: http://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/electoral_commission_pdf_file/0020/16157/EC_CompVotingfinal_22225-16484_ENSW.pdf (27. 2. 2011)

⁶ BIRCH, Sarah: *The case for compulsory voting*. Public Policy Research, 16, 2009, č. 1, s. 22. (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1744-540X.2009.00550.x/abstract>)

⁷ Assemblée Nationale: *Proposition de loi visant à rendre le vote obligatoire*. Návrh zákona č. 835, 25. červen 2008. Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/13/propositions/pion0839.asp> (27. 2. 2011)

⁸ *EU-Votum: Politik will neue Methoden gegen Wahl-Abstinenz*. Der Spiegel, 9. červen 2009. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,629335,00.html> (27. 2. 2011)

Obecně lze státy, které do jisté míry uplatnily povinnou volbu, rozdělit do dvou kategorií. První skupina je typická převážně křesťanskou historií. V Belgii, Lucembursku, Řecku a Austrálii politické elity považovaly hlasování za morální povinnost občana ke státu a společnosti, také strach z klesající volební podpory katolické církve a konfesních stran vedl k zavedení zmíněných pravidel. Druhá kategorie zahrnuje bývalé španělské a portugalské kolonie v Jižní Americe, kde povinnost volit přetrvala i po vyhlášení nezávislosti.⁹

2 SANKCE

Podle práva či povinnosti účasti na volbách spadají státy do tří skupin: 1. státy, kde je účast povinností a nevolič je zákonem sankcionován, 2. státy, kde je účast povinností, ale nevolič není stíhán sankcemi a 3. státy, kde je volba dobrovolná.¹⁰ Pro lepší nastínění rozdílu mezi těmito kategoriemi je však vhodné klasifikovat druhy sankcí a prostředků, kterými si vlády vynucují účast. Státy pravidelně kombinují dva a více způsobů, a tak se liší ve striktnosti uplatnění.

2.1 Vysvětlení

Častý a zároveň nejmírnější postih nevoliče je povinnost poskytnout legitimní důvod pro svou absenci. Jedině tak se jedinec může vyhnout dalším a mnohem nákladnějším sankcím.¹¹ Z 32 států jich dvanáct užívalo toto pravidlo, samozřejmě v kombinaci s jinými postihy, obvykle s pokutou. V této kategorii stojí za povšimnutí případ Austrálie. Tento stát je ve vymáhání volební účasti velmi mírný. Zprvu je nevolič vyzván k doložení adekvátní a důvěryhodné omluvy své nepřítomnosti, za platnou je považována psychická obstrukce, nemoc, či jakýkoliv druh nehody. Pouze v případě ignorace výzvy je jedinec pokutován.¹² Vzhledem k rozsáhlosti území zde ale mohou být problémy administrativního rázu.

⁹ QUINTELIER, Ellen – HOOGHE, Marc – MARIËN, Sofie: *The Effect of Compulsory Voting on Turnout Patterns: A Cross-National Comparison of Turnout Inequality*. Příspěvek přednesený na the Annual Meeting of the American Political Science Association, Manchester, 28. - 31. 8. 2008, s. 9. (http://soc.kuleuven.be/pol/docs/2008-08-28_APSA_EQ.pdf)

¹⁰ MASSICOTTE, L. – BLAIS, A. – YOSHINAKA, A.: c. d., s. 34-35.

¹¹ IDEA: c. d., s. 107.

¹² MALKOPOULOU, Anthoula: *Lost Voters: Participation in EU elections and the case for compulsory voting*. Centre for European Policy Studies Working Paper, 317, 2009, s. 8. (<http://www.ceps.eu/files/book/1886.pdf>)

2.2 *Pokuta*

Nejčastěji čelí nevolič pokutě, částka se však liší stát od státu. Ve Švýcarsku je povinná účast pouze v jednom kantonu a nezúčastněný tam zaplatí tři švýcarské franky, v Rakousku byli nevoliči v Tyrolském regionu do roku 2004 sankcionováni od tří set do tří tisíc šilinků. Na Kypru se jednalo o částku dvou set liber, v Argentině deseti až dvaceti pesos.¹³ Jak už bylo řečeno výše, sankce se převážně kombinují, pokutám tak většinou předcházejí výzvy k omluvě. Zajímavou ukázkou je Švýcarsko, které sloučilo velmi nízké pokuty s rozsáhlým seznamem akceptovatelných důvodů absence. Jsou jimi: *a) vojenská nebo civilní služba, b) profesionální nebo rodinné problémy, c) nemoc, d) vážná nemoc příbuzné osoby, e) osmidenní smutek a f) dovolená.*¹⁴ V porovnání s Austrálií se ale jedná o velmi malé území s přibližně 75 tisíci obyvateli, vymáhání pokut je tak systematické a nenáročné. Bezprostředně po volbách nevoliče navštíví úředník a požaduje doklad o účasti, který každý ve volební místnosti obdrží. V opačném případě na místě vybírají malou peněžitou pokutu.¹⁵ Tyto dva příklady dokládají, jak velmi se systémy liší.

2.3 *Možné uvěznění*

Voliče postihne uvěznění pouze v případě, že se vyhýbá zaplacení pokuty. V Austrálii je to zvykem právě ve spojení s neplatiči, kteří byli již opakovaně napomenuti. S možným uvězněním se nepraktikuje jako s nástrojem trestajícím nevoliče, ale spíše neplátce. Dále je uvěznění možné také v Chile, Egyptě a na Fiji.¹⁶

2.4 *Porušení občanských práv nebo odebrání hlasovacího práva*

V Belgii nastane odejmutí hlasovacího práva, pokud se jedinec nedostaví k volbám čtyřikrát v řadě za patnáct let. Až po dobu 10 let může mít problémy se jmenováním do úřadu, povýšením nebo postupem ve státních funkcích, jak na lokální tak na národní úrovni.¹⁷ V Peru volič disponuje označenou kartou po několik měsíců od voleb, tento důkaz o přítomnosti ve volební místnosti je nutný k obdržení některých služeb či zboží, v Bolívii není možné bez zmíněné karty obdržet plat. V Singapuru eventuálně hrozí vymazání jména z voličského registru, dokud občan

¹³ IDEA: c. d., s. 107-108.

¹⁴ MALKOPOULOU, A.: c. d., s. 8.

¹⁵ Tamtéž: s. 8.

¹⁶ IDEA: c. d., s. 107.

¹⁷ MASSICOTTE, L. – BLAIS, A. – YOSHINAKA, A.: c. d., s. 36

opětovně nepožádá o zpětné zahrnutí a neposkytne zdůvodnění, proč neparticipoval.¹⁸

2.5 *Jiné donucovací prostředky*

Existují také jiné druhy sankcí, které je problematičtější klasifikovat vzhledem k jejich neformálnosti. Například v Belgii může být pro nevoliče složité sehnat práci ve veřejném sektoru. V Řecku je následně komplikované obdržet cestovní pas nebo řidičský průkaz. Sociální sankce nebo sankce založené na náhodném výběru nevoličů se vyskytují v Mexiku a Itálii, kde se akt nevolby může stát obstrukcí při hledání místa pro děti v mateřských školách.¹⁹ Neformálnost znesnadňuje analýzu těchto jevů, jedná se spíše o společenské zvyky nebo pozůstatky zákona o povinné volební účasti.

Spektrum více než třicítky států však zahrnuje také ty, které formálně zavedly zákony o povinné volební účasti, ale nemají záměr si je vynucovat. Mohou mít různorodé důvody, ne všechna pravidla jsou totiž vytvořena, aby byla vynucována, některá vznikla, aby si byl občan vědom svých odpovědností. Také země s nízkými rozpočty se mohou vyhýbat nákladnému donucování a spoléhají tak na podmiňující roli zákona. Do této skupiny spadá výše zmíněná Itálie po roce 1993, Řecko po zrušení sankcí v roce 2000 nebo Rakousko. Jinými případy států s povinnými volbami jsou ty, které nevoliče ze zákona netrestají. Kupříkladu v Austrálii je povinné volit jen, pokud se volič zaregistroval, tato registrace je ale dobrovolná.²⁰

---

¹⁸ IDEA: c. d., s. 107-108.

¹⁹ IDEA: c. d., s. 107-108.

²⁰ Tamtéž: s. 106-107.

Tabulka č. 1: Státy s povinnou volební účastí²¹

	Typ sankce (viz. kapitola 2.)	Vynucení	Rok zavedení-zrušení	Poznámky
Argentina	1,2,4	Slabé	1912	
Austrálie	1,2	Striktní	1924	
Rakousko- Tyrol	1,2	Slabé	1925-2004	region Tyrol
Rakousko- Vorarlberg	2,3	Slabé	1925-1992	region Vorarlberg
Belgie	1,2,4,5	Striktní	1919 (muži)	ženy od roku 1949
Bolívie	ne	nedostupné informace	1952	od 18 let (ženatý/vdaná); od 21 let (svobodný/á)
Brazílie	2	Slabé	-	dobrovolná účast pro analfabety a osoby starší 70 let, vojáci nemohou volit
Chile	1,2,3	Slabé	1925	
Kypr	1,2	Striktní	1960	
Ekvádor	2	Slabé	1936	povinná pro garmotné od 18 do 65
Egypt	1,2,3	nedostupné informace	1956	jen muži
Fiji	1,2,3	Striktní	-	striktní před státním převratem
Francie- Senát	2	Slabé	1950-1960	
Řecko	5	Slabé	1926	administrativní sankce
Guatemala	ne	ne	-	armádní zaměstnanci nemohou volit
Honduraz	ne	ne	-	
Itálie	5	ne	1945-1993	
Libanon	ne	ne	-	povinné pro všechny muže, ženy od 21 let se základním vzděláním
Lichtenštejnsko	1,2	slabé	-	
Lucembursko	1,2	striktní	-	dobrovolná účast pro starší 70 let
Mexiko	5	slabé	-	
Nauru	1,2	striktní	1965	
Nizozemí		slabé	1917-1970	
Panama		ne	-	
Paraguay	2	nedostupné informace	-	
Peru	2,4	slabé	1933	
Španělsko		nedostupné informace	1907-1923	
Švýcarsko- Schaffhausen	2	striktní	1904	pouze jeden kanton, v ostatních zakázáno v roce 1974
Turecko	1,2	slabé	-	
Uruguay	2,4	striktní	1934	
Venezuela			1961-1999	

²¹ IDEA: c. d., s. 109; taktéž: „Compulsory Voting“ *Institute for Democracy and Electoral Assistance*. Dostupné z: http://www.idea.int/vt/compulsory_voting.cfm (27. 2. 2011)

3 ARGUMENTY PRO POVINNÉ VOLBY

Arend Lijphart v roce 1997 upozornil na klíčové problémy moderních demokracií a jako nejefektivnější řešení navrhl právě zavedení povinných voleb. V souvislosti s nízkou volební účastí, která v posledních letech znepokojuje mnoho vlád, hovoří o nerovnosti reprezentace upřednostňující občany z vyšších ekonomických tříd. Jedinci s lepším vzděláním a socioekonomickým postavením participují na volbách častěji než hůře situovaná populace. Ve výsledku se pouze malá část elektorátu podílí na tom, kdo je zvolen a jaké politiky budou na pořadu jednání.²²

G. Bingham Powell definuje dva základní vlivy, které se mohou promítnout v míře participace. Lepší socioekonomické zázemí a úroveň politického povědomí potenciálně zvyšuje účast. Na druhé straně je participace determinována institucionálním kontextem, ve kterém se jedinec rozhoduje. Jde především o složitá pravidla registrace, nebo volební a stranický systém, ve kterém propadne spousta hlasů a volič tak ze zkušenosti považuje hlasování za zbytečné. Tyto faktory mohou zásadně ovlivnit volební účast, v tomto případě snížit.²³ Povinná účast je pak podle mnoha zastánců nástrojem pro ochranu celé společnosti. Plná participace, podle nich, zabraňuje volební korupci, zajišťuje politickou integraci a rovnost vlivu na výstup voleb. Anthoula Malkopoulou zmiňuje případ Belgie, jež zákon o povinnosti zavedla vůbec první na národní úrovni v roce 1893. Úmysl byl spíše technického rázu pro ochranu chudších vrstev před kupováním jejich hlasů zaměstnavateli.²⁴

Proč tedy zavést povinné volby, jaké jsou hlavní argumenty? Prvním důvodem je výše zmíněná nerovnost. Politicky neaktivní občané neprosazují své zájmy tak efektivně jako ostatní a tudíž se v politickém dění stávají neviditelnými.²⁵ Sarah Birch v tomto smyslu hovoří o *politické spravedlnosti*. Mezi spravedlnost, plnou participaci a rovnost klade rovnítko. Na principu *rovného hlasu* byla vystavěna demokracie a dnešní státy, dle S. Birch, selhávají v naplňování *rovného hlasu*, protože nejsou schopné všechny evidovat. Není tak možné formulovat kolektivní

²² LIJPHART, A.: c. d., s. 1-4.

²³ POWELL, G. Bingham: *American Voter Turnout in Comparative Perspective*. American Political Science Review, 80, 1986, č. 1, s. 17-18. (<http://www.jstor.org/>)

²⁴ MALKOPOULOU, A.: c. d., s. 10.

²⁵ QUINTELIER, E. – HOOGHE, M. – MARIËN, S.: c. d., s. 5.

mínění, které by reflektovalo stanoviska všech jedinců.²⁶ Rovnost je vedle zvýšení volební účasti hlavním relevantním argumentem. Podle zastánců, jen s povinnou účastí je možné vzít v úvahu všechny hlasy společnosti a získat plnou demokratickou legitimitu.

Názor, že nízká účast má za následek vládu či vítěze s nízkou demokratickou legitimitou, je tedy druhým argumentem. V praxi to znamená, že se pouze malý segment populace podílel na vítězství strany, což může způsobit omezenou schopnost vlády najít podporu u obyvatelstva a ostatních stran.²⁷ Pokud legislativa schvalovaná zákonodárci reprezentujícími pouze minoritu voličů neimplikuje demokracii, pak je vysoká volební účast tedy nutná pro jakékoliv demokratické fungování. Mimo to, nízká a nerovná participace může být indikátorem nespokojenosti obyvatelstva, což na legitimitě vítěze nepřidává.²⁸ Obecněji, čím víc občanů nehlasuje, tím více volené orgány ztrácí svou schopnost reprezentovat celek.

Za třetí, zdržení se voleb může mít negativní dopad na ostatní formy politické či sociální angažovanosti. V tomto smyslu se na volbu pohlíží jako na zvyk, jehož vedlejším efektem je zvýšení zájmu o dění a pozitivní vliv na sociální život jedince.²⁹ A. Lijphart hovoří o takzvaném *spillover efektu* v participaci od politiky do větší aktivity na pracovišti či například v dobrovolných organizacích. Dalším, čtvrtým argumentem pro zavedení povinných voleb je tvrzení, že budou výhodné, co se týče finančních nákladů na kampaně. Strany již nebudou potřebovat tolik prostředků, aby přinutily jít voliče k urnám, tak se zredukuje role peněz v politice.³⁰

Justin Lacroix se pokouší o argumentaci ve prospěch zavedení povinné volební účasti také z liberální perspektivy. Proti zastáncům individuálních práv a institutu možnosti nevolby se ohrazuje tvrzením, že takový zákon je jen velmi malým zásahem do osobních svobod a lze jej srovnávat například s povinností platit daně, s

²⁶ BIRCH, S.: c. d., s. 22-23.

²⁷ QUINTELIER, E. – HOOGHE, M. – MARIËN, S.: c. d., s. 6.

²⁸ ENGELEN, Bart: *Why Compulsory Voting Can Enhance Democracy?* Acta Politica, 42, 2007, č. 1, s. 25. (<https://perswww.kuleuven.be/~u0042398/article%20definitive%20version.pdf>)

²⁹ QUINTELIER, E. – HOOGHE, M. – MARIËN, S.: c. d., s. 6.

³⁰ LIJPHART, A.: c. d., s. 10.

povinnou školní docházkou či například vojenskou službou.³¹ Závazek volit je takto představován jako nutná podmínka k naplnění rovných svobod.

3.1 Volební účast

Dřívější studie ukazují, že účast je výrazně vyšší a stabilnější v zemích, které si osvojily povinné volby, zatímco v ostatních dochází k poklesu. Simon Jackman na studiu 171 států prokazuje, že zmíněná volební úprava zvyšuje participaci průměrně o 13 procentních bodů.³² Také André Blais akt hodnotí, jako jedno z možných institucionálních opatření pro povzbuzení elektorátu. Mezi dalšími jsou volební systém a unikameralismus,³³ první ze zmíněných možností se ale jeví jako nejméně nákladný zásah do systému.

Mezi lety 1990 a 2001 byla průměrná volební účast v Oceánii 79 %, v západní Evropě 78 %. Východní a středoevropský region měl průměr 72 %, Střední a Jižní Amerika pouhých 69 %. Nejnižší průměr byl vykazován v Severní Americe, Karibiku, ve Středním východě a Africe, jednalo se přibližně o 65 %. Na vrcholu žebříčků volební účasti těchto regionů od roku 1945 figurují státy s povinnými volbami, a to Austrálie s průměrem 94,5 %, Nauru s 92,4 %, Singapur s 93,5 %, Belgie s 92,5 % a Lichtenštejnsko s 92,8 %.³⁴ Otázkou ovšem je, zda jsou tyto státy vůbec srovnatelné. Vynucená participace nepochybně zvyšuje účast; ze srovnání států s nižšími hodnotami za dobrovolné účasti se skupinou zemí, kde existuje povinnost, nelze ale vyvodit žádné zjištění. Porovnatelné jsou pouze skupiny zemí s dobrovolnou nebo naopak povinnou účastí.

Austrálie byla jedním z prvních států s povinnou volební participací, zavedla jí v roce 1914. Zákon byl vysoce efektivní a také přijímán širokou veřejností. V roce 1903 byla 46,9 % účast ve federálních volbách, od roku 1925 se ale ustálila na průměru 91,3 %. V letech 1945 až 2001 hodnoty dosáhly 94,5 % hlasů

³¹ LACROIX, Justin: *A Liberal Defence of Compulsory Voting*. Politics, 27, 2007, č. 3, s. 192. (http://dev.ulb.ac.be/sciencespo/dossiers_membres/lacroix-justine/fichiers/lacroix-justine-publication231.pdf)

³² JACKMAN, Simon: *Compulsory Voting*. In: SMELSER, Neil J. – BALTES, Paul B. (Eds.): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Science*. Elsevier 2004, s. 4. (<http://jackman.stanford.edu/papers/cv.pdf>)

³³ BLAIS, André: *What Affects Voter Turnout*. The Annual Review of Political Science, 9, 2006, č. 1, s. 112-114. (<http://www.leonardbeeghley.com/docs/SY0%204530/blais,%20what%20affects%20voter%20turnout.pdf>)

³⁴ IDEA: c. d., s. 77-81.

registrovaných voličů. Podobné výsledky zaznamenaly také ostatní země; když bylo pravidlo zavedeno v Belgii, absence klesla z 30 % na pouhých 6 % a účast se ve výsledku pohybovala kolem 93 %. Rovněž v Nizozemí v letech 1917 až 1970, kdy byla uzákoněná povinná účast, vykazovaly povolební výsledky 90 % aktivitu.³⁵ Naopak, zrušení povinných voleb vedlo k poklesu účasti o více než 10 %. Průzkumy odhadují, že podobný krok by v Belgii způsobil úbytek z 91 % na 70 %, ve stejném smyslu by se ve volebních místnostech neobjevilo 45 % v Brazílii.³⁶

O něco větší význam má sledování odlišností ve výsledcích voleb do Evropského parlamentu (dále jen EP), vzhledem k tomu, že státy společně volí jeden orgán. Zde lze hovořit o jisté nerovnosti. Země se znaky povinných voleb se umísťují na prvních pěti místech nejvýše dosažených hodnot a oproti ostatním se liší až o 30 % v míře participace.³⁷ Ve volbách do EP v roce 2009 lze vidět propastný rozdíl, pouze v Belgii a Lucembursku volilo více než 90 % populace, zatímco celkový průměr 27 zemí činil pouhých 43 %.³⁸

Není tedy pochyb, že se zákony o povinných volbách, ačkoli jsou různorodé, značně odráží na volební účasti jednotlivých zemí. V souvislosti s tím se o zavedení zmíněného pravidla začíná hovořit v mnoha dalších demokraciích, především ve Spojených Státech a Velké Británii. V amerických parlamentních volbách od roku 1945 do 2001 se průměrné výsledky pohybovaly okolo 47,7 %; jsou tedy na 138. místě ze 169 zemí, co se účasti týče. Ta ve většině liberálních demokracií ještě dále klesá.³⁹ Na úroveň participace lze ale pohlížet také z jiné perspektivy. Nízká volební účast bývá jen málokdy interpretována jako výsledek spokojenosti občanů se současným stavem politiky. Například Švýcarsko je ale často zmiňovaným příkladem země, kde se nízké hodnoty, mimo jiné, vysvětlují spokojeností s řízením

³⁵ HILL, Lisa – LOUTH, Jonathon: *Compulsory Voting Laws and Turnout: Efficacy and Appropriateness*. Příspěvek přednesený na *The Australasian Political Studies Association Conference*, University of Adelaide, 29. 9. - 1. 10. 2004.

(http://www.adelaide.edu.au/apsa/docs_papers/Aust%20Pol/Hill&Louth.pdf)

³⁶ QUINTELIER, E. – HOOGHE, M. – MARIËN, S.: c. d., s. 10.

³⁷ HILL, L. – LOUTH, J.: c. d., s. 10.

³⁸ „Výsledky Evropských Voleb v Roce 2009“ *Evropské volby*. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/cs/turnout_cs.html (12. 1. 2011)

³⁹ MARIËN, Sofie: *Is Compulsory Voting a Good Idea? The Consequences of Compulsory Voting in Belgium*. Participation & Representation Working Paper, Brusel 2007, s. 2.

(<http://www.partirep.eu/index.php?page=wip&id=1>)

státu.⁴⁰ Úroveň participace voličů tak v každém případě nemusí vypovídat o tomtéž, a pokud se politické strany uchylují k řešení, opatření by měla odpovídat příčinám nízké účasti.

4 ARGUMENTY PROTI POVINNÝM VOLBÁM

Pokud volba ve zmíněných systémech již není považována za akt dobrovolné participace, pak v této souvislosti vyvstává otázka, zda se demokracie staví na individuální volbě třeba i nehlasovat nebo naopak občanské povinnosti se účastnit?

Podle kritiků povinných voleb, kterým je Annabelle Lever, vznikla demokracie na myšlenkách individuálních práv se shromažďovat, vstupovat či vystupovat ze stran, svobodně vyjadřovat politické názory. Ale také na možnosti odmítnutí přesvědčení ostatních, demonstrování nesouhlasu či naopak nezájmu, v tomto případě rozhodnutím nevolit. Hlasování totiž není vždy v zájmu jednotlivce, pokud se tedy stát rozhodne občana k tomuto nutit, nelze zabezpečit, že bude volit s uvážlivostí.⁴¹ Pokus hájit povinnost volit z liberální perspektivy spíše vyvolá skepsi vůči takovým snahám zkreslit původní představu o právech a povinnostech občana. Povinnosti lze vztahovat na poslušnost vůči ústavě, zákonům týkajících se vlastního majetku. Stejně tak se k jedinci váže zodpovědnost plynoucí ze získaného úřadu; poslušnost k pravidlům a aktivitám onoho postu.⁴² Srovnávat tak akt volby v poslanecké sněmovně a volbu svobodných jedinců, jak zaznělo v návrhu na zavedení povinnosti v rámci voleb do EP ze strany německých poslanců, je z tohoto pohledu zavádějící.

Volba tedy není povinnost a vynucování takového zákona se pojí s narušováním občanských svobod v demokratických elekcích. Takové pravidlo může část populace od politického dění odradit, protože lidé nucení participovat často reagují proti vnímanému zdroji útlaku. Nabízí se zde otázka, zda vláda vzešlá z voleb s vysokou účastí má větší legitimitu, pokud je účast dosažena proti vůli

⁴⁰ OECD: *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2006 Edition*. Paris, OECD Publishing 2007, s. 102.

⁴¹ LEVER, Annabelle: *Compulsory Voting: A Critical Perspective*. Příspěvek přednesený na *The Workshop on Compulsory Voting Principles and Practice, ECPR Joint Sessions of Workshops*, Helsinky, 7. - 12. 5. 2007, s. 14-16.

([http://eprints.lse.ac.uk/23098/1/Compulsory_voting\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/23098/1/Compulsory_voting(LSERO).pdf))

⁴² LEVER, Anabelle: „*A Liberal Defence of Compulsory Voting*“: *Some Reasons for Scepticism*. *Politics*, 28, 2008, č. 1, s. 2-3.

([http://eprints.lse.ac.uk/3062/1/A_liberal_defence_of_compulsory_voting_\(LSERO_version\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/3062/1/A_liberal_defence_of_compulsory_voting_(LSERO_version).pdf))

elektorátu? Výzkumy také prokázaly, že vynucená účast vedla k nárůstu počtu neplatných nebo prázdných lístků v komparaci se státy s dobrovolnou volbou, kde občan hlasuje víc uvědoměle.⁴³ Podle analýzy Kristera Lundella mají sice tyto legislativní normy pozitivní dopad na stranickou identifikaci, důvěru v politiky a strany, nicméně stále se jedná o sféru populace, která se o politiku více či méně aktivně zajímá. Mezi zbytkem pasivních vyvolává frustraci a atmosféru protestu.⁴⁴

Pozoruhodná je také snaha obhájit existenci neplatných hlasů z liberální perspektivy. Justin Lacroix na příkladu prázdného lístku demonstruje, že jedinec, ačkoliv je donucen jít do volební místnosti, má možnost být apolitický. Neplatný hlas je pak logickým a legitimním důsledkem; dle tohoto liberálního výkladu je ve skutečnosti neplatný hlas právem svobodně vyjádřit nesouhlas.⁴⁵ Autoři s podobnými přístupy spíše napomáhají kritice, co se týče legitimacy výstupu voleb, vzhledem k tomu, že existenci takových hlasů uznávají a považují za pozitivní jev.

Vliv na relevanci problému neplatných hlasů má ovšem také volební inženýrství. Existuje rozdíl mezi systémem, kde je zapotřebí pouze vybrat lístek a vhodit jej do urny, a systémem alokování preferenčních hlasů. Systém alternativního hlasování v Austrálii je v tomto smyslu velmi problematický, od voliče je vyžadováno preferenční očíslování všech kandidátů. Je to tedy systém umožňující mnohonásobnou volbu jedním hlasem. V tomto případě je jedinec nucen přidělit hlas kandidátům, ke kterým doopravdy neinklinuje, je nucen lhát.⁴⁶ Dalším důsledkem je potenciálně vysoký počet takzvaných *náhodných hlasů*. Donucení jednotlivci mohou kandidáta vybrat namátkově, pravděpodobně z prvních pozic na kandidátní listině. Elektorát se tak vždy nemusí starat o to, kdo bude zvolen, primární je, aby se vyvaroval sankcím.⁴⁷ Proto se argument, že vysoká volební účast znamená větší legitimitu vlády, nenaplnil.

Nízká volební účast je problémem, na kterém se všichni odborníci více méně shodují. Otázkou je, zda by měla být institucionálně řešena? Je nutná tak

⁴³ IDEA: c. d., s. 106.

⁴⁴ LUNDELL, Krister: *Partisanship and Political Support: The Impact of Compulsory Voting*. Příspěvek přednesený na *The Workshop on Compulsory Voting Principles and Practice, ECPR Joint Sessions of Workshops*, Helsinky, 7. - 12. 5. 2007, s. 16.
(<http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/helsinki/ws7/Lundell.pdf>)

⁴⁵ LACROIX, J.: c. d., s. 192-193.

⁴⁶ JOHNS, Gary: *Does Compulsory Voting Distort Electoral Outcomes?* *Agenda*, 5, 1998, č. 3, s. 370.
(<http://epress.anu.edu.au/agenda/005/03/5-3-NT-3.pdf>)

⁴⁷ IDEA: c. d., s. 106-107.

kontroverzní změna volebního systému, s níž se pojí tolik kritiky ze všech perspektiv? Georg Lutz a Michael Marsh se zabývají problematikou klesající a nerovné participace a přicházejí s tvrzením, že tento jev je výsledkem demokratického fungování vůbec. Nespokojenost s demokratickými procesy a politikou, jak je známe dnes, je doprovodným důsledkem. Demokracie není dokonalá, nízká volební účast tak není překvapující.⁴⁸ Také Mark N. Franklin vidí spíše spojitost mezi účastí a nastavením volebního systému. Pokud se volič vyhýbá hlasování, je to také tím, že pochybuje o svém vlivu na rozhodovací procesy.⁴⁹ Uzákonit povinnost účasti neodstraní symptomy nespokojenosti, naopak je může ještě posílit. Tímto zásahem do volebního systému totiž není řešena příčina nízké účasti, jen se tím obchází.

Povinné volby jsou sice nejlepším prostředkem, jak zajistit vysokou volební účast, existují však i jiné způsoby, jejichž název neneso slovo *povinné* a nejsou tak radikální. Komplikovaná registrace odrazuje voliče, prvním krokem, jak udělat volbu atraktivnější, tedy musí být její zjednodušení. Dalším podnětem pro větší účast by mohlo být snížení frekvence a komplikovanosti konání. Neposledně, přesunutí volebních dnů na víkend nebo dokonce vyhlášení za státní svátek může zvýšit význam hlasování.⁵⁰ Samozřejmě také předvolební marketing sehrává důležitou roli v mobilizaci voličů. Pokud soupeřící strany správně reflektují rozložení obyvatelstva a relevantní problémy, mohou přilákat mnohem více voličů, než tomu bylo doposud.⁵¹ Klesající volební účast tedy může vypovídat o nesprávně zvolených strategiích.

---

⁴⁸ LUTZ, George – MARSCH, Michael: *Introduction: Consequences of low turnout*. Electoral studies, 26, 2006, č. 3, s. 2. (http://www.georglutz.ch/docs/lutzmarshes_ger.pdf)

⁴⁹ FRANKLIN, Mark N.: *Electoral Engineering and Cross-National Turnout Differences: What a Role for Compulsory Voting?* British Journal of Political Science, 29, 1999, č. 1, s. 206. (<http://www.jstor.org/>)

⁵⁰ HILL, L. – LOUTH, J.: c. d., s. 17-19.

⁵¹ GREEN, Donald P. – GERBER, Alan S.: *Get out the vote: how to increase voter turnout*. Washington, D. C., The Brookings Institution 2008, s. 7.

5 POVINNÁ VOLEBNÍ ÚČAST ZE STRATEGICKÉ PERSPEKTIVY

Problematikou působnosti zákonů o povinné účasti, vlivu na participaci, normativních argumentů pro a proti se zabývá řada odborníků z oblasti volebních studií i jiných. Ve škále analytických studií je ale jedno dosti podstatné nevyplněné místo. Systematické vysvětlení původu zákonů a podmínek, za jakých byly přijaty a kým, je zcela nedostačující.

Deficit zdařile vyplnily autorky Gretchen Helmke a Bonnie M. Meguid, ve své studii zkoumaly hned několik hypotéz, co se tématu týče.⁵² Práce vychází ze stanoviska, že strany vybírají volební pravidla pro maximalizaci svých voličských hlasů.⁵³ Volba institucí je jako každé jiné rozhodnutí racionální. Stranické subjekty evaluují všechny alternativní předpokládané dopady na svou pozici, vlastní zájem je tedy jedním z hlavních motivů.⁵⁴ V případě povinné volební účasti stojí klíčoví aktéři před dvěma alternativami, přičemž porovnávají velikost svého voličstva versus protivníků ve dvou situacích: *status quo* při dobrovolné účasti a hypotetický stav po zavedené *povinné volbě*. Při výběru je klíčové přesvědčení, že oponent nezíská více hlasů než vládnoucí subjekt.⁵⁵ G. Helmke a B. M. Meguid tak jako první zkoumají zákon ze strategické perspektivy.

Také Charles Boix hovoří o strategickém jednání vládnoucích stran, a to v momentě, kdy se volební aréna mění s posilováním nových subjektů. Pouze tehdy úřadující strana uvažuje o úpravě volebního systému, pokud se cítí být ohrožena ve svých pozicích.⁵⁶ Strategické kalkulace tak probíhají v režimu dobrovolné účasti za předpokladu absence jisté vrstvy elektorátu, jenž je znakem třídy, sociálního statusu, polohy nebo vzdělání. Jinými slovy, vládnoucí strana musí věřit, že je její podpora méně aktivní ve srovnání s rostoucí opozicí.⁵⁷ Největší tendence ke změnám se

---

⁵² HELMKE, Gretchen – MEGUID, Bonnie M.: *Endogenous Institutions: The Origins of Compulsory Voting Laws*. Příspěvek přednesený na *The 2008 Political Institutions and Economic Policy Conference*, Princeton University, 8. - 12. 2. 2008, s. 2. (http://www.polisci.ucla.edu/new-folder/papers/Endogenous_Institutions_Helmke_Meguid_May_2010.pdf)

⁵³ BENOIT, Kenneth: *Models of electoral system change*. *Electoral Studies*, 23, 2004, č. 3, s. 366-367. (<http://www.sciencedirect.com/>)

⁵⁴ BENOIT, Kenneth: *A Theory of Electoral Systems*. Příspěvek připravený pro *Re-Thinking Democracy in the New Millennium Conference*, Houston, 16. - 19. 2. 2000, s. 4-5. (<http://www.uh.edu/democracy/Benoitp.pdf>)

⁵⁵ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 2.

⁵⁶ BOIX, Carles: *Setting the Rules of the Game: The Choice of Electoral System in Advanced Democracies*. *American Political Science Review*, 93, 1999, č. 3., s. 609. (<http://www.jstor.org/>)

⁵⁷ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 5-6.

objevily na přelomu století s rozšiřováním volebního práva, především pak s masivním posilováním levicových stran.⁵⁸ Pravice čelila měnícím se okolnostem, s rozšířením volebního práva se změnila také velikost a kompozice volící populace. Pracující třída vytvořila novou politickou identitu, která svou organizační schopností mobilizovat ohrozila dosavadní stranickou elitu.⁵⁹ Vzhledem k sociálnímu napětí si mnoho zemí osvojilo systém poměrného zastoupení, který zavedl rozdílnou rovnováhu sil,⁶⁰ není tak divu, že se etablované strany začaly rozhlížet po institucionálních nástrojích pro zachování svých pozic.

Zavedení povinné volební účasti tak, podle G. Helmke a B. M. Meguid, závisí na několika proměnných, a to na volební síle opozice a velikosti přirozeného voličstva úřadující strany. Pokud přední činitelé nemají značný elektorát, byl by tento krok naopak rizikem. Pravděpodobnost prosazení povinné volební účasti roste, pokud stoupá váha opozice, ta ale zároveň není větší než počet stoupců vládnoucí strany, který je třeba mobilizovat.⁶¹ Zavedení povinnosti volit je levným prostředkem pro pozvednutí účasti a náskoku před opozicí.

Autorky nevyklučují ani potencionální vliv nízké účasti v předešlých volbách, která může intence ještě umocnit. Nezpochybňují také korelaci mezi zavedením povinných voleb a zeměmi se silnými křesťanskými stranami či státy se španělským koloniálním dědictvím, jak bylo zmíněno dříve.⁶²

G. Helmke a B. M. Meguid ve studii využily historický fakt, že pravicové strany závisely na podpoře venkovského obyvatelstva, strany na opačném konci spektra naopak profitovaly z městského elektorátu. Na přelomu 19. a 20. století byli pro levicové subjekty oporou pracující převážně z industriálního sektoru,⁶³ městská buržoazie a střední třída formovala jádro liberálních nebo středových stran,⁶⁴ naopak konzervativní strany těžily z rolnického obyvatelstva a pozemkových vlastníků.⁶⁵ Jednotlivé segmenty společnosti se však lišily v aktivitě a pracující třída, oproti

---

⁵⁸ BOIX, C.: c. d., s. 609.

⁵⁹ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 6-7.

⁶⁰ BOIX, C.: c. d., s. 611.

⁶¹ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 8.

⁶² Tamtéž: s. 9.

⁶³ BARTOLINI, Stefano: *The Political Mobilization of the European Left, 1860-1980: the Class Cleavage*. Cambridge, The Cambridge University Press 2000, s. 130-131.

⁶⁴ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 14.

⁶⁵ KALYVAS, Stathis N.: *The Rise of Christian Democracy in Europe*. New York, Cornell University Press 1996, s. 98.

vzdáleným rolníkům a vyšší střední třídě, byla lehce mobilizovatelná.⁶⁶ Pro úřadující elity byla hrozbou, mobilizační nástroj v podobě povinné účasti byl atraktivním, byť riskantním, řešením.

Analýza poskytla hned několik zásadních podnětů pro další studium motivací přijmout zákony o povinné účasti, vyřešila fundamentální nezodpovězené otázky. Nyní je jasné, že na přelomu století to byla pravice, která tíhla k zavedení povinnosti, zatímco v současnosti existuje podpora z levé části politického spektra. V postindustriální éře je situace opačná, je to levice, která je často méně úspěšná aktivizovat obyvatelstvo. Nevoličem je dnes zpravidla jedinec s nízkým socio-ekonomickým statusem, méně vzdělaný atp.⁶⁷ Mezi odborníky tak panuje obecně uznávaný názor, že vyšší volební účast přispívá spíše levicovým stranám. Tato teorie má jistě limity a není všeobecně aplikovatelná, ve státech s výraznějšími socio-ekonomickými rozdíly je nicméně použitelná.⁶⁸

Také v České republice byl analyzován vztah mezi úrovní volební účasti a podporou jednotlivých stran na pravo-levém spektru. Z analýz po parlamentních volbách v roce 2010 ale vyplývá, že právě v oblastech s dlouhodobě nejnižší účastí je vyšší podpora levicových stran, oproti oblastem s vyšší účastí.⁶⁹ Proto je vhodné zkoumat případ od případu, protože aplikovatelnost teorie o vyšší volební účasti a podpoře levice je také omezená. Především záleží na socio-ekonomickém zázemí jednotlivých zemí. U evropských států nejsou návrhy na zavedení povinné volební účasti ničím nezvyklým a většinou přicházejí zleva, jak bylo zmíněno taky v první kapitole. Je ale nutné brát v úvahu v jakých socio-ekonomických podmínkách k návrhu přistupují a také rozložení podpory a či sílu jednotlivých stran.

Ze strategické perspektivy lze zkoumat také podmínky, za jakých země ruší povinou volební účast nebo sankce z ní vyplývající. Tento krok je však, podle G. Helmke a B. M. Meguid, velmi neobvyklý. Eliminace nastává pouze tehdy, pokud strany spatřují mobilizační nástroj opozice právě v povinnosti se voleb účastnit. V případě, že nově vzniklé subjekty těží z voličů, kteří by bez vynucení svůj hlas

⁶⁶ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 15.

⁶⁷ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 20-21.

⁶⁸ O'MALLEY, Eoin: *Turn Out to Turf Out?: Effects of Changes in Election Participation Rates on Election Outcomes*. The Open Political Science Journal, 1, 2008, č. 1, s. 31. (<http://bentham.org/open/topolisj/articles/V001/31TOPOLISJ.pdf>)

⁶⁹ PINK, Michal: *Volební geografie*. In: BALÍK, Stanislav a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2010, s. 230-232.

neodevzdali, se etablované strany uchýlí k odstranění pravidla.⁷⁰ Stanovisko, že výběr zmíněných volebních pravidel je zcela strategický, ve čtenáři evokuje myšlenku o záměrné manipulaci s elektorátem. Z liberální perspektivy je volba právem; vynutit si účast jisté neaktivní vrstvy populace pro maximalizaci zisků a znevýhodnění soupeře spíše připomíná obdobu *gerrymanderingu*, přičemž se nejedná o cílené upravování volebních obvodů, ale o kompozici elektorátu.

6 POVINNÁ VOLEBNÍ ÚČAST JAKO ZNAK KONSOCIAČNÍ DEMOKRACIE?

Jak již bylo řečeno, koncept povinné participace není nový a ne málo evropských států s ním má historické zkušenosti. Zajímavé je, že velká část těchto zemí je zároveň považována za konsociační demokracie. Konkrétně se jedná o Nizozemí, Belgii, Švýcarsko a dále Rakousko ve své jedné éře. Je tedy nutné prozkoumat tento jev také z konsociační perspektivy. Otázkou je, zda si země s výraznými společenskými segmenty osvojily zákony o povinných volbách pro zachování rovnosti mezi nimi, aby jednotlivé segmenty nebyly podprezentovány či naopak, vzhledem k tomu, že zastánci povinné volební účasti hovoří o rovnější reprezentaci za podmínek vyšší účasti.

6.1 *Teorie konsociační demokracie*

Arend Lijphart byl jedním z prvních, který se koncem šedesátých let pokusil o vymezení nového typu nevšedního demokratického uspořádání v západní Evropě. Ve svých rozsáhlých pracích rozvedl sérii podmínek, za nichž se nábožensky, jazykově i kulturně rozdělené demokracie rozvíjí funkčně i stabilně. Inspirací jeho zkoumání bylo Nizozemí. Zde jsou počátky teorie konsociační demokracie.⁷¹

Systematické studium tohoto jevu vedlo k vykrystalizování trojího pojetí konsocialismu. Za prvé je tento koncept spojován se specifickou sociální strukturou společnosti, konkrétně s jazykovou, kulturní a náboženskou segmentací. Hranice mezi jednotlivými segmenty musí být zřejmé a historicky podložené, podstatná je ale také schopnost dát jednotlivým členům pocit identity a sounáležitosti, neposledně politický a kulturní výhled do budoucna. V takto rozdělené společnosti je také důležitá jistá samostatnost jednotlivých částí, které mezi sebou ovšem příliš

⁷⁰ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 22-23.

⁷¹ LIJPHART, Arend: *Consociational Democracy*. World Politics, 21, 1969, č. 2. (www.jstor.org)

nekomunikují, stýkají se totiž až na úrovni elit. Podle druhého pojetí je tedy konsocialismus chápán jako model chování elit. V této souvislosti se hovoří o typu rozhodovacího procesu, ve kterém jde o regulaci konfliktů v takto heterogenní společnosti. Politická reprezentace jednotlivých částí trvale usiluje o snižování napětí a hledání kompromisů přijatelných pro všechny členy společnosti. Forma politické kultury vycházející z historických podmínek dané země je pojetím třetím. Z této perspektivy se jeví kooperace elit jako dlouhodobá zkušenost, nástroj obrany před vnějším nebezpečím, ochrany vlastních mocenských pozic. Kooperace je výsledkem pocitu společného ohrožení.⁷²

Konsociační demokracie lze charakterizovat dle čtyř rysů: a) *velká koalice*, b) *proporcionalita*, c) *menšinové (vzájemné) veto*, d) *segmentální autonomie*.⁷³ Za podstatný znak je považována *koaliční spolupráce* relevantních politických stran zastupujících jednotlivé segmenty. Logice takové kooperace odpovídá švýcarská sedmičlenná Spolková rada nebo Nizozemská sociální a ekonomická rada, také by se dalo hovořit o rakouském kabinetu v letech 1945 až 1966. Klíčový je jejich podíl na moci, výsledky voleb tak nejsou prvořadé. *Proporcionalita* je druhým důležitým atributem. V takovém uspořádání je kladen důraz na proporční logiku v celém systému, vytvoření většinové vlády by zásadně narušilo vyvažování zájmů jednotlivých segmentů. Ve všech rozhodovacích orgánech musí být entity stejnou měrou zastoupeny, žádná nemůže mít rozhodující vliv. Dalším rysem je *menšinové veto* sloužící jako nástroj proti většinovým rozhodnutím, zde je ale nutná rozvaha, veto by se mělo užívat jen v krajních případech. Posledním znakem je *segmentální autonomie*, jež umožňuje rozhodovat samostatně v otázkách, které se týkají výlučně té které části. Politiky ohledně společných zájmů celku jsou v kompetencích zmíněné velké koalice. Ideálním případem takové autonomie je samozřejmě federalismus.⁷⁴ Zkoumání povinné volební účasti v kontextu rysů konsociační demokracie bude také náplní následujících případových studií Nizozemí a Belgie.

⁷² ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2006, s. 203-210.

⁷³ DAALDER, Hans: *Review: Consociational Democracy Theme*. *World Politics*, 26, 1974, č. 4, s. 607. (<http://www.jstor.org/>)

⁷⁴ Tamtéž: s. 210- 213.

7 PŘÍPADOVÉ STUDIE NIZOZEMÍ A BELGIE

Primárními příklady konsociačních demokracií v západní Evropě, které Arend Lijphart popsal, bylo rodné Nizozemí, dále Belgie, Švýcarsko a Rakousko.⁷⁵ V padesátých letech se zajímal především o státy, které byly charakterizovány ostrým společenským štěpením, a tyto země splňovaly výše nastíněné rysy konsociačních demokracií, v té či oné míře. Pro analýzu vlivu povinné volební účasti jsou nejvhodnější případy Nizozemí a Belgie, které jako jediné zavedly vynucenou participaci na národní úrovni.

7.1 Nizozemí

Holandsko je známo jako stát značně společensky heterogenní, který teoretikům demokracie dokázal, že takový stav v každém případě nepředurčuje nestabilitu demokratického vládnutí. Již od poloviny 19. století se v Nizozemí formovaly tak zvané pilíře na základě několika výrazně různorodých náboženských a sociálních segmentů, jež předznamenaly politiku až do 70. let 20. století. Vznik nizozemských politických stran je spojován se dvěma štěpnými liniemi, a to *konfesní* a *třídní*, podle kterých se utvořily tři subkultury katolíků, kalvinistů a obyvatel bez konfesního vyznání.⁷⁶ Na základě linie *třídní* se dále vyprofiloval blok liberální a později, s vrcholící industrializací, pilíř socialistický. Souhrnně tedy existovaly čtyři segmenty spíše než tři, ačkoliv nebyly ani zdaleka vyrovnané. Strany vzniklé na vrcholu segmentů se staly přirozenými reprezentanty zcela loajálních vrstev obyvatelstva,⁷⁷ pilíře společnosti tedy byly rozhodujícím činitelem v budoucnosti nizozemské politiky.

V rámci kalvinistického bloku vznikla nejstarší Anti-revoluční strana (APR), jejíž základní hodnoty spočívaly v odporu proti sekularizaci a liberalismu. Protestantický segment nebyl ale zcela jednotný, štěpení třídní mělo za následek rozdělení a vznik nové reformované Křesťanské historické unie (CHU) v roce 1908.⁷⁸ Katolíci představovali asi třetinu nizozemské populace, v reakci na postupné

⁷⁵ STEINER, Jürg: *The Consociational Tudory and Beyond*. Comparative Politics, 13, 1981, č. 3, s. 340. (<http://www.jstor.org/>)

⁷⁶ LIJPHART, Arend: *The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. Los Angeles, University of California Press 1975, s. 16-17.

⁷⁷ Tamtéž: s. 23.

⁷⁸ KOPEČEK, Lubomír: *Nizozemsko*. In: STRMISKA, Maxmilián – HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír – CHYTÍLEK, Roman: *Politické strany moderní Evropy*. Praha, Portál 2005, s. 138-144.

politické formace ustanovili Římskou katolickou státní stranu, která byla po válce obnovena pod názvem Katolická lidová strana (KVP).⁷⁹ Ačkoliv byla strana v řadě úřadů silně podprezentovaná, stala se nenahraditelným partnerem jak v liberálních, tak protestantských koaličních vládách.⁸⁰ Mimo náboženské strany se také etablovaly sekulární, a to například Sociálně demokratická dělnická strana (SDAP). Ta, stejně jako jiné, po válce prošla reorganizací a zbavena pozůstatků marxismu vznikla Strana práce (PvdA). Po sjednocení liberálů se druhým významným nekonfesním subjektem stala Lidová strana pro svobodu a demokracii (VVD).⁸¹ Liberálové sice dominovali nizozemské politice do zavedení všeobecného volebního práva, čelili ale vzrůstající konkurenci jak sociálních demokratů, tak konfesních stran.⁸²

Důležitým bodem je také geografický aspekt, jihozápad a střed země byl obývaný kalvinisty, jih katolíky, na západě a severu dominoval sekularismus. Vzhledem k tomu, že rekrutování do úřadů ve správě, školství a politice probíhalo v Haagu, který je na jihozápadě Holandska, nebyla reprezentace příliš rovná.⁸³ Tato a další skutečnosti vytvořily předpoklady pro konflikt v hluboce rozdělené společnosti, který vyvrcholil začátkem 20. století a vedl k důsledným změnám politického systému.

7.1.1 Změna systému

Národnímu usmíření, jak ho nazval Arend Lijphart, předcházela kritická situace, ve které proti sobě stály čtyři výše zmíněné bloky. Na pokraji konfliktu se ocitly v období od 1878 do 1917, kdy mezi politiky existoval minimální konsenzus. Základní shoda elit o zachování státu byla ale klíčovým faktorem pro zachování jednoty.⁸⁴ Společnost rozdělovaly tři sporné otázky: vztah církve a státu ve sféře vzdělání, rozšíření volebního práva a práva pracující třídy.⁸⁵ Tyto se staly katalyzátorem pro vznik nových stran, například Anti-revoluční strany; navíc politika školství prolomila liberální hegemonii a posílila konfesní strany na národní úrovni.⁸⁶

⁷⁹ Tamtéž: s. 142.

⁸⁰ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 119.

⁸¹ KOPEČEK, L.: c. d., s. 143

⁸² ANDEWEG, Rudy B. – IRWIN, Galen A.: *Governance and Politics of the Netherlands*. New York, Palgrave Macmillan 2005, s. 19-21.

⁸³ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 92.

⁸⁴ Tamtéž: s. 78-85.

⁸⁵ Tamtéž: s. 104.

⁸⁶ ARBLASTER, Paul: *A History of the Low Countries*. New York, Palgrave Macmillan 2006, s. 187.

Nové subjekty spolu se vzrůstající vahou pracující třídy ohrozily pozice dosavadně etablovaných stran.

Konkurence liberálů zleva přišla v podobě sociálních demokratů, stalo se tak ale relativně pozdě vzhledem k opožděné industrializaci v porovnání s evropskými poměry. Podmínky pro pracující nebyly nejlepší, sociální demokraté tak zahájili mobilizaci podél náboženských linií. Mohli se ale soustředit jen sekulární dělníky, což jim nezajišťovalo ani zdánlivou majoritu.⁸⁷ Ze strategického hlediska bylo pro konfesní strany klíčové udržet pracující třídu pod kontrolou, první střet mezi státní mocí a dělníky v roce 1903 ale předznamenal průlom v sociálních poměrech.⁸⁸ Se vznikem odborových unií a objevením instituce stávkový rostl tlak na liberální elitu; od roku 1904 do 1917 se počet pracovních dnů téměř rovnal polovině počtu dnů ztracených během stávek, jak za rozšíření volebních práv, tak za zlepšení pracovních podmínek. V takto vážné situaci elity přistoupily v roce 1913 k vytvoření speciální komise s cílem vyřešit problémy, kde byly zastoupeny všechny relevantní strany.⁸⁹

K tomuto kroku došlo již za vlády liberálů, kdy posílení sociální demokracie ve volbách zvýšilo snahu klasických držitelů moci o strategické vyrovnání se s novými silami, jež ohrozily prozatím jisté postavení konfesních a liberálních politiků. Výstupem z jednání byl akt známý jako *velké usmíření roku 1917*. Tento kompromis formuloval pozadí meziválečné politiky a může být shrnut ve třech bodech: 1) finanční rovnost mezi soukromými a veřejnými školami, 2) zavedení systému proporční reprezentace a 3) zavedení všeobecného volebního práva pro muže.⁹⁰

Postoj jednotlivých stran ke zmíněným problémům byl protichůdný, proto lze pojem *kompromis* hodnotit jako doslovný. Každý segment společnosti učinil ústupek, na druhou stranu ale prosadil takové institucionální změny, které jeho volební sílu poškodí v nejmenší míře a zachová jej u moci. V konfliktu ohledně volebního práva čelili sociální demokraté vzdoru ze strany liberálů a náboženských skupin. Křesťanští

⁸⁷ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 21.

⁸⁸ ROEBROEK, Joop M.: *The Arrival of the Welfare State in Twentieth-century Mass Society: The Dutch Case*. In: MOORE, Bob – NIEROP, Henk van: *Twentieth-century Mass Society in Britain and the Netherlands*. Oxford, Berg 2006, s. 54.

⁸⁹ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 108-111.

⁹⁰ Všeobecné volební právo zahrnující i ženy platné až od roku 1922. Citováno z: AAREBROT, Frank H.: *The Netherlands: Early Compromise and Democratic Stability*. In: BERG-SCHLOSSER, Dirk – MITCHELL, Jeremy: *Conditions of Democracy in Europe, 1919-39*. New York, Palgrave-Macmillan 2000, s. 321-323.

demokraté v kompromisu dosáhli státem financovaných škol a levice všeobecného volebního práva. Liberální strana, která byla proti oběma reformám, tak v reakci na možnou změnu rozložení sil svolila k ústupku ve smyslu rozšíření práv, a to pouze za podmínky změny na systém proporční reprezentace. Tento krok liberálům pomohl přežít, vzhledem k tomu, že odstranění majetkového cenzu by je jako minoritu poškodil ve všech původních jedno-mandátových obvodech.⁹¹ V rámci změny volebního systému byla také zavedena povinná volební účast.

7.1.2 Rysy nizozemské konsociační politiky

Proces realizace politiky usmíření usnadnila, podle Arenda Lijpharta, základní shoda nad několika *pravidly hry*,⁹² které do jisté míry objasňují charakter nizozemské demokracie, vztah mezi stranami a segmenty, postavení jednotlivých stran v rámci politického systému a povahu občanské společnosti vůbec. Nastínění obecně přijímaných principů fungování politiky je zde vhodné pro pochopení prostředí, ve kterém byl zákon o povinných volbách uplatněn. Pokud se čtenář kriticky zamyslí nad jednotlivými pravidly, následné dedukce vyplývající z analýzy fenoménu povinnosti budou více zřejmé.

Prvním pravidlem bylo přesvědčení, že politika není hrou, ale závažným *obchodem*. Ideologické spory mezi stranami tak nesměly ohrozit demokratickou stabilitu, cílem bylo obecně odstranit konflikty z politiky a zaměřit se na kompromisní vyjednávání.⁹³ Pragmatické *akceptování všech ideologických rozdílností*, které nemohly být změněny, tak bylo dalším znakem. Ostatní bloky musely být tolerovány, ne-li respektovány. Vyžadovala se účast všech segmentů v hledání spravedlivého kompromisu vyhovujícího všem.⁹⁴ Co se týče tohoto pravidla, později bude ukázáno, že názorová pluralita v rámci jednotlivých pilířů až tak tolerována nebyla a v historii se spíše objevily snahy tento jev potlačit.

Třetí pravidlo hry potvrzuje výše zmíněné *elitní postavení lídrů nábožensko-ideologických bloků*. Výhradně ti měli právo a povinnost dělat politická rozhodnutí a pracovat na kompromisech v rámci summitové diplomacie, byla to

⁹¹ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 29-30.

⁹² LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 122

⁹³ Tamtéž: s. 123.

⁹⁴ Tamtéž: s. 124-127.

institucionalizovaná spolupráce.⁹⁵ *Proporcionalita* se stala procedurálním nástrojem k řešení problémů a je tedy i čtvrtým a velmi významným znakem. Klíčovým motivem bylo financování škol, proporcionalita se zde promítla jako rovná redistribuce prostředků ve vztahu k počtu zapsaných studentů, tento princip byl dále přenesen i do dalších institucí.⁹⁶ Jak už ale bylo zmíněno výše, při pohledu na kompozici úřadů a služeb v Haagu byli katolíci stále viditelně podreprezentováni. Nerovnost reprezentace by nebylo těžké najít také v jiných případech.

Zajímavý je zde, pro budoucí analýzu povinné volební účasti, princip *depoliticize*. A. Lijphart ve svém výčtu charakteristik nepřímě odkazoval na teorii reprezentativní demokracie⁹⁷, jejíž jedním z mála názorů je, že občanská participace není pro demokracii potřebná. Občané pouze delegují část svých práv na vládu a strany, další účast je ale považována za komplikaci.⁹⁸ Všechny aspekty života jedinců byly organizovány v rámci piliře podle náboženství nebo ideologie, role občana v tomto systému byla ale dvojznačná. Ačkoliv byl aktivně povzbuzován k zapojení do organizací, cílem bylo pouze předání důvěry elitám, které politiku vyjednávaly. Byla tak vyžadována pasivita jedince v participaci, mohli jen poskytnout podporu, ale nemít žádné požadavky.⁹⁹ Lijphartův přímo vyřčený důraz na pasivitu jedinců je velmi zajímavý a v analýze volební účasti, vlivu voličů a úrovně demokracie nebude opomenut.

Předposledním znakem je *diskrétnost*, která byla pro úspěšnost politiky akomodace považována za nepostradatelnou. Pro zdárné jednání mezi stranickými špičkami byla, dle Lijpharta, nutná velká flexibilita. Publicita by mohla takovým rozhodnutím zabránit, výsledkem tedy byla účelná informační trhlina. Veřejné mínění bylo v tomto smyslu považováno za překážku.¹⁰⁰ Podobně jako v předešlém bodě je to zajímavý jev, co se týče informovanosti společnosti o národní politice ve vztahu k jejich voličskému chování.

---

⁹⁵ Tamtéž: s. 126.

⁹⁶ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 127-129.

⁹⁷ MICHELS, Ank: *Theories and Core Principles of Dutch Democracy*. European Governments Papers, 20. 2. 2007, s. 7. (<http://www.connex-network.org/eurogov/pdf/egp-connex-C-07-01.pdf>)

⁹⁸ KORNBERG, Allan – CLARKE, Harold D.: *Citizens and Community: Political Support in a Representative Democracy*. New York, Cambridge University Press 1992, s. 214.

⁹⁹ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 74.

¹⁰⁰ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 131-134.

Posledním pravidlem bylo *právo vlády vládnout*. Vláda byla fakticky jen kabinet spíš než celková administrativa a parlament ji musel umožnit vládnout. Především byl zdůrazňován její autonomní status a nadřazenost nad parlamentem.¹⁰¹ Z tohoto principu tedy jasně vyplývá nerovné postavení mezi vládními a ostatními parlamentními stranami. Nehledě na výsledky voleb se právě elity dosazovaly do role jediných možných reprezentantů svých segmentů.

7.1.3 Povinná volební účast v Nizozemském prostředí

Cílem analýzy je zkoumat, v jakém prostředí a jaké důsledky mělo zavedení povinných voleb v roce 1918? Byla pohnutkou rovnost mezi segmenty v novém konsociačním prostředí, vzhledem k tomu, že proporcionalita se stala klíčovým principem nizozemské politiky? Nebo se jednalo o zcela strategické motivy právě pro uchování pozic dominantních stran, které počátkem století čelily rostoucí konkurenci zleva a zároveň klesající podpoře ze strany vlastních voličů?

Z výše napsaného jasně vyplývá, že nastavení systému mezi lety 1918 až 1970 bylo zcela strategické. Strategické možná z důvodu odvrácení konfliktu mezi pilíři, mnoho autorů a ostatně i sám Lijphart ale uznal, že nacionalismus byl silnější než možnost rozvrácení státu a po celé období 19. století Holanďané tvořili unifikovaný stát. Podle R. B. Andewega se strany uchýlily k argumentaci možného střetu ze zcela strategického hlediska, polarizace společnosti a následná izolace jednotlivých segmentů byla výhodnější v měnících se podmínkách, vzhledem k tomu, že některé ze stran mohly ztratit své dominantní postavení.¹⁰²

R. B. Andeweg vhodně upozorňuje, že mnoho subkulturních organizací, na kterých se stavělo celé konsociační období, bylo založeno až po roce 1917. Pokud je tedy na pacifikaci pohlíženo jako na vyřešení problému pocházejícího z polarizace, jak tvrdí Lijphart, je zvláštní, že byl problém nejvíce povzbuzován až po vyřešení?¹⁰³ Vrcholní politici hrozili rozpadem státu, což už později bylo spíše sebe-naplňující se proroctví. Sociální nepokoje spolu s požadavky všeobecného volebního práva vytvořily vhodné podmínky pro volební inženýrství, které tradiční strany poškodí nejméně, ne-li ještě více neposílí. Systém poměrného zastoupení tak v kombinaci s povinnostmi volit v takto polarizovaném prostředí neměl nic jiného za důsledek, než že

¹⁰¹ Tamtéž: s. 138.

¹⁰² ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 34.

¹⁰³ Tamtéž: s. 33-34.

uspořádání stran, jejich pozice a stav společnosti na dlouhých padesát let zamrzli, dokud se neobjevila nová konfliktní linie.¹⁰⁴

Přestože byla v roce 1917 otázka školství a volebního práva vyřešena, pilířování tak bylo ještě více posíleno. Separátní školy, noviny, obchodní unie, vysílací stanice a sociální instituce se ukázaly jako ideální mechanismus pro udržení a přežití liberální a konfesních stran v dominantních pozicích.¹⁰⁵ Liberální strana byla v nejsložitější situaci, co se týče změny volebního systému. Ačkoliv vytvořila menšinovou vládu v roce 1913, bylo to jen díky podpoře levice, která nebyla s to ji vytvořit sama. Liberálové získali 21 % hlasů v době, kdy velikost volící populace dosahovala pouze 28 %, a volební právo bylo omezeno majetkovým cenzem.¹⁰⁶ Vzhledem k tomu, že by v hypotetické situaci rozšíření hlasovacího práva již v roce 1913 nebyli schopni získat téměř žádné hlasy nových oprávněných voličů, rozšíření na 40 % volící populace v roce 1918¹⁰⁷ by je v novém proporčním systému bez povinné volební účasti z politiky odstranila.

Liberální strana sice ztratila nejvíce ze všech, každopádně ji proporcionální systém s povinností volit, která způsobila, že její přirození voliči ji navzdory předešlé klesající účasti loajálně podpořili, zachoval. Ačkoliv byl liberální blok organizován ze všech nejméně a neměl masovou podporu, stále si v parlamentu po roce 1918 udržel průměrně 10 % křesel, s konfesními stranami tak měl vždy okolo 60 %. Po válce a sjednocení liberálních uskupení do Lidové strany pro svobodu a demokracii (VVD) jejich podpora s oslabením konfesních hodnot ještě dále narostla. Každopádně, stranám se do jisté míry podařilo zabránit vstupu socialistů do politiky, i přestože levice disponovala vysokou podporou, na vládě poprvé participovala až v roce 1939.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Tuhle tezi podporuje také Rokkanovská teorie zamrznutí stranických systémů. Citováno z: KARVONEN, Lauri – KUHNLE, Stein: *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. London, Routledge 2001, s. 24.

¹⁰⁵ THOMAS, Alastair H.: *Social Democratic Parties in Western Europe*. London, Taylor & Francis 1978, s. 343.

¹⁰⁶ SCHIE, Patrik van: *The Strengths and Weaknesses of Dutch Liberalism: a Historical Comparison with German Liberalism*. In: SCHIE, Patrik van – VOERMANN, Gerrit: *The dividing line between success and failure: a comparison of liberalism in the Netherlands and Germany in the 19th and 20th centuries*. Berlin, Lit Verlag 2006, s. 43-44.

¹⁰⁷ BARTOLINI, Stefano: *Enfranchisement, Equality and Turnout in the European Democratisation Process: A Preliminary Comparative Analysis*. European University Institute Working paper, 121, 1996, s. 20-21.

(<http://www.recercat.net/bitstream/2072/1346/1/ICPS121.pdf>)

¹⁰⁸ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 51-57.

Před rokem 1918 sociální demokracie ještě věřila, že rozšíření volebního práva a pokračující industrializace budou mít za následek socialistickou majoritu a zpočátku se její předpoklady naplnily, protože těžila především z podpory městských pracujících, nekofesních farmářů a farmářů na severu. Jejich podpora narůstala v každých volbách, v roce 1913 socialisté dosáhli významných 18,5 % hlasů. Přesto, po zavedení všeobecného volebního práva a povinné volební účasti se růst zisků ustálil a ve většině voleb již balancoval mezi 20 % až 23 %. Přírůstek socialistů byl totiž blokován náboženskou mobilizací; rozšíření volebních práv nenapomohlo pouze levici, ale především katolické straně.¹⁰⁹ Většina nově oprávněných mužských i ženských manuálně pracujících rozdělila své hlasy mezi křesťanské demokraty a sociální demokraty, kofesní strany však přitáhly větší část. V důsledku toho vládla středo-pravicová koalice v letech 1918, 1922 a 1925.¹¹⁰

Kalkul kofesních a liberálních stran, že povinná účast zmobilizuje větší přirozenou volící populaci než levicovou, se tedy podle analýzy potvrdil a tvrzení o strategickém chování elit je opodstatněné, spíš než výrok o rovnosti mezi segmenty. Nová volící populace se cítila více spřízněna s kofesními stranami, lojalita ke katolickému segmentu byla silnější než potřeba volit sociální demokraty a povinnost volit tuto věrnost v rámci jednotlivých pilířů pomohla konsolidovat.

Co se týče jednotlivých principů nizozemské konsociační éry, také v jejich rámci bude zajímavé zkoumat vliv povinnosti volit. Nastíněné pravidlo *akceptování všech ideologických rozdílů* evokuje myšlenku, že ačkoliv byly ideologické rozdíly bloků tolerovány, názorová pluralita v rámci jednoho pilíře až tak tolerována nebyla a v historii se spíše objevily snahy tento jev potlačit. Zavedení systému poměrného zastoupení sice usnadnilo všem primárním stranám cestu k moci, nízký volební práh ale způsobil, že se v roce 1918 do parlamentu dostalo až 17 stran z 32, které kandidovaly. Šlo především o strany nové a odštěpené, čili už od roku 1918 lze sledovat výraznou pluralitu, ne-li polarizaci v rámci jednotlivých segmentů. Tento fakt vedl elity k institucionálnímu zásahu do volebních pravidel v podobě navýšení práhu z 0,5 % na 0,75 %, počet úspěšných stran se v příštích volbách redukoval na deset. V roce 1933 bylo úspěšných 14 subjektů, po volbách tedy dominantní strany

¹⁰⁹ THOMAS, A. H.: c. d., s. 346.

¹¹⁰ CONGLETON, Roger D.: *Perfecting Parliament: Constitutional Reform, Liberalism and the Rise of Western Democracy*. New York, Cambridge University Press 2010, s. 442-443.

stanovily depozit v hodnotě 113 euro, který byl vrácen, pokud se straně podařilo překročit nutnou procentní hranici. Toto opatření opět zredukovalo počet kandidátních listin na přibližně 20 z 50. Po válce se počet stran v parlamentu pohyboval kolem sedmi až osmi, naneštěstí pro elity tradiční vazby v rámci pilířů oslabily a počet nových opět začal růst. Důležité je, že podle relevance bylo po celou dobu pouze 5 stran.¹¹¹

Již od začátku byly tedy viditelné snahy manipulovat systémem tak, aby se redukoval počet stran v parlamentu na co nejméně, ale zároveň se prezentovali jako systém velmi proporcionalní. Ostatním stranám, jak odštěpeným tak novým, jednoduše nebylo dovoleno vstoupit na politickou scénu a i přestože by podmínky splnily, tak by při sestavování vlád byly ignorovány, jak řekl i A. Lijphart.¹¹² Existuje sice shoda, že taková fragmentace v parlamentu nepůsobí příznivě pro stabilitu, ale fakt, že ostatní subjekty byly přehlíženy, naznačil jiné motivy dominantních stran omezit jejich počet. Strany se v podstatě samy dosadily na vrcholy jednotlivých pilířů a jejich primárním zájmem bylo se tam všemi prostředky udržet.

Podle autorů R. B. Andewega a G. A. Irwina se dominantní strany staly spíše automatickými velvyslanectvími subkultur v Haagu; v parlamentu také vždy držely průměrně 80 % mandátů a obměna politiků byla málo pravděpodobná, vzhledem ke ztíženým podmínkám posunu na kandidátní listině.¹¹³ Díky institucionálním zásahům utvrdily své pozice na vrcholu pilířů.

V systému, ve kterém byla uzákoněna povinnost odevzdat svůj hlas některé ze stran v rámci konkrétního pilíře a vědomí, že ačkoliv volič hlas odevzdá jiné, než dominantní straně, takže tím v podstatě propadá, psychologický efekt způsobí onu loajalitu voličů. Nespokojení jedinci neměli možnost se voleb neúčastnit, jedině pod hrozbou sankcí, a byli si vědomi neúspěchu malých odštěpených stran, případně jejich nepatrného vlivu na politiku. Povinnost je tedy racionálně donutila svůj hlas odevzdat tradičním zástupcům. Druhou možností, jak vyjádřit nespokojenost je, podle *politicko-protestního přístupu*, neplatný hlas.¹¹⁴ V letech 1925 a 1933 byl počet

¹¹¹ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 46-47.

¹¹² LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 67-69.

¹¹³ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 81.

¹¹⁴ POWER, Timothy J. – GARAND, James C.: *Determinants of Invalid Voting in Latin America*. *Electoral studies*, 26, 2007, č. 2, s. 434. (<http://www.sciencedirect.com/>)

neplatných hlasů na vrcholu a čítal téměř 5 %; naopak hlasy pro malé strany dosahovaly pouze 10 % v roce 1925 a 14 % v roce 1933. Zajímavá je míra nevoličů, která v prvních dvou dekáдах pod povinností dosahovala až 8 %. Tyto hodnoty však pod sankcemi klesaly a do roku 1967 činily okolo 5 %. Podobně klesal počet neplatných hlasů, oproti větším tendencím hlasovat pro malé strany; v roce 1967 se vrcholných 19,6 % registrovaných voličů rozhodlo pro nedominantní strany.¹¹⁵ Co způsobilo tento nárůst volatility, bude analyzováno v následující kapitole.

Téměř 20 % a mnohdy více voličů, se tedy buď neúčastnilo voleb, volilo neplatně nebo hlasovalo pro malé, ačkoliv bezmocné strany. Otázkou je, jaká by byla účast bez vymáhání participace, pokud je bráno v úvahu, že tyto protestní hlasy jsou z velké části od voličů, kteří by se jinak neúčastnili? A které strany by byly nejvíce poškozeny?

V Nizozemském prostředí byly, co se týče povinné volební účasti, velmi zajímavé principy *depolitizace* a *diskrétnosti*, o kterých A. Lijphart hovořil zcela pozitivně. V konsociační éře byla tedy pasivita občanů cíleným krokem elit ke zdárné spolupráci, k tomuto účelu sloužila také neinformovanost voličů o probíhající politice. Lidé pouze akceptovali autority, protože fakticky neměli vliv na dění nebo složení exekutivy. Podle Ank Michels byl přístup občanské společnosti k autoritám směsicí loajality a lhostejnosti, politická participace a vliv byli privilegium elit.¹¹⁶ Mezi lety 1918 a 1967 se tedy dominantním stranám podařila faktická neutralizace společnosti. V roce 1954 proběhl průzkum veřejného mínění a téměř 60 % tázaných se vyjádřilo, že vůbec nemá zájem o to, kdo kandiduje a koho volí.¹¹⁷ Ačkoliv se tedy voliči nezajímali o to, kdo byl zvolen, stále ze zvyku hlasovali pro ty, kteří tvořili kandidátní listiny, dominantním stranám se tak po desítky let dařilo zůstat ve svých pozicích.

Jaký mělo tedy efekt zavedení povinné volební účasti? Výsledek byl podobný zamrznutému stranickému systému, byl to v podstatě velmi nenákladný prostředek k zachování statusu quo. Až s novou konfliktní linií se obyvatelstvo aktivizovalo a

¹¹⁵ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 168.

¹¹⁶ MICHELS, Ank: *Citizen Participation and Democracy in the Netherlands*. Příspěvek připravený pro *National Traditions of Democratic Thought Workshop*, Uppsala, 13. -18. 4. 2004, s. 5. (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/uppsala/ws12/michels.pdf>)

¹¹⁷ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Nizozemí: od konsociační demokracie k polarizovanému modelu vládnutí*. In: ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol.: *Západoevropské politické systémy*. Praha, Oeconomica 2009, s. 120.

volatilita vyvolávala naději pro změnu stavu. Zatím neexistují průzkumy, které by naznačily, jaká by byla skutečná účast bez vynucení, pravděpodobnost dosažení podobných hodnot je ale velmi malá. Neutralizovaná společnost by neměla důvod volit vůbec.

V tomto smyslu je také zajímavý Lijphartův argument z pozdější práce, ve které obhajoval účinky povinné volební účasti na občanskou společnost. Vynucený akt volby bude, podle něj, mít pozitivní dopad na participaci v jiných oblastech, zájem o politiku tak bude stimulovat aktivitu v dalších politických sférách. Jak se ale může „*spill-over effect*“¹¹⁸ projevit v takto depolitizované a lhostejné společnosti?

Fakt, že občan nemá vliv na výstup voleb, politickou agendu a nezajímá se ani o to, koho volí, působí spíše demotivačně. Jak se ukázalo, povinná volební účast v Nizozemském prostředí nepomohla k informovanosti společnosti. Jeho další argument o snížení role peněz v politice se v jistém smyslu naopak prokázal. Během období pilířování nebylo příliš voličů, o které by strany musely bojovat v předvolebních kampaních, volatilita byla velmi nízká vzhledem k tomu, že jedinci zpravidla hlasovali pro asociovanou stranu. Průměrně tak pouze 5 % mandátů mezi lety 1948 až 1963 změnilo své představitele. Role peněz, co se týče předvolebního marketingu, zde tedy opravdu klesla.¹¹⁹ Otázkou je, zda je to pozitivní jev nebo naopak. Dominantní strany si byly vědomy, že nemusí vynakládat větší prostředky na mobilizaci svých přirozených voličů, protože povinná volební účast jejich podporu ve většině zajistila. V měnících se podmínkách se jim ale právě tento pasivní přístup nemusel nevyplatit.

7.1.4 Konec politiky usmíření

Přelom let 60. a 70. lze označit za konec konsociačního období v Nizozemí. Proběhly výrazné změny jak ve stranickém systému tak povaze politiky vůbec a Holandsko se posunulo více k pluralitnímu modelu demokracie. Otázkou je, jakou roli v tomto období sehrála povinná volební účast? Co vedlo k takto rozsáhlé změně?

V roce 1967 malé strany zaznamenaly impresivní nárůst podpory, největších zisků dosáhla strana Demokraté 1966 (dále jen D66) a Farmářská strana, přičemž

¹¹⁸ LIJPHART, A.: *Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma*, s. 10.

¹¹⁹ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 92-93.

D66 v prvních volbách obdržela téměř 5 %. Tento vzestup podnítl uvažování o institucionálních změnách, bylo například diskutováno zvýšení volební klauzule až na 5 % nebo větší počet volebních obvodů.¹²⁰ Voličská volatilita byla indikátorem změn, co ji však způsobilo? Hned několik faktorů vedlo k rozpadu tradičních vazeb tehdejší společnosti.

R. B. Andeweg a G. A. Irwin provedli výčet hlavních proměnných a jsou jimi tedy: 1) role ideologie a náboženství poklesla, 2) nárůst počtu nepolarizovaných a nových institucí, vznik nových stran, 3) kritické vztahy mezi organizacemi v rámci jednotlivých pilířů, 4) izolace segmentů ochabuje a konečně 5) polarizace již není povzbuzována ze strany elit.¹²¹ Staré náboženské a ideologické konfliktní linie tedy postupně erodovaly a tento neodkladný rozklad nebyl ničím jiným, než výsledkem nového štěpení a odezvou dosavadního uspořádání.

Ronald Inglehart se zaměřil na nový jev v Západní Evropě, a to na změny hodnot spojené s mladou generací, která nezažila válku. Mladí lidé se odklonili od tradičních materiálních zájmů a svůj zájem zaměřili na nové, post-materiální hodnoty, jako lidská práva, úroveň demokracie a životní prostředí. Tato „*tichá revoluce*“¹²² se projevila také v Nizozemí a D66 je podle odborníků první stranou v Evropě vybudovanou na této bázi.¹²³ Nově vzniklé strany byly atraktivní hlavně pro nové voliče, vzhledem k tomu, že se vyprofilovaly jako strany protestní; například D66 byla výslovně proti politice usmíření, kterou hodnotila jako nedemokratickou. Základem jejich programu byla tedy konstituční změna.¹²⁴ Volatilita mezi voliči rostla a požadavků na změnu principů politiky přibývalo. Lídři dominantních stran na měnící se situaci výrazněji nezareagovali, významné poválečné osobnosti byly již v penzi a jejich nástupci s takovouto mobilizací neuměli bojovat.¹²⁵

¹²⁰ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 171.

¹²¹ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 37.

¹²² INGLEHART, Ronald: *The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies*. The American Political Science Review, 65, 1971, č. 4, s. 991.

(<http://www.jstor.org/>)

¹²³ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 41.

¹²⁴ GRAAF, Nan Dirk De – HEATH, Anthony – NEED, Ariana: *Declining Cleavages and Political Choices: the Interplay of Social and Political Factors in the Netherlands*. Electoral Studies, 20, 2001, č. 1, s. 6. (<http://ics.ub.rug.nl/personal/~graafndde/graafnd-declining.pdf>)

¹²⁵ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 206-213.

Otázkou je, jak mohly nové strany dosáhnout takového úspěchu ve výše nastíněných omezených podmínkách? V roce 1918, kdy byl zaveden systém proporcionálního zastoupení, bylo umožněno mnoha malých stranám vstoupit do politiky. Politikům se institucionálními zásahy podařilo tento počet značně redukovat a 0,5 % hlasů nutných k získání mandátu v roce 1918 bylo po změně na d'Hondtovu metodu přerozdělování hlasů postupně navýšeno na 1 % po roce 1933. Díky navýšení počtu křesel v dolní komoře parlamentu ze 100 na 150 v roce 1956 však hranice nutná pro získání mandátu klesla opět na 0,67 %.¹²⁶ Ačkoliv reforma napomohla spíše větším stranám, proběhla v době, kdy byla konsociační éra na vrcholu. Politici nemohli předpovídat proměnu a odklon od tradičních hodnot. Když se tak v 60. letech stalo, nové strany měly ideální podmínky pro vstup do politiky. Byly jim jak snížená hranice pro vstup do parlamentu, tak rostoucí počet protestních hlasů na základě nových hodnot, spolu s povinností volit, která nespokojenou část populace mobilizovala.

Také postupné snižování aktivního volebního práva a navyšování nového mladého elektorátu oslabilo podporu dlouhodobě volených politiků. V roce 1946 byla věková hranice opět snížena na 23 let, minimální věk pak dále poklesl na 21 let v roce 1963, přičemž poprvé mohli nově oprávnění volit až v roce 1967, a konečné snížení věku na 18 let nastalo v roce 1972.¹²⁷ Rozhodně není náhodou, že právě rok 1967 přinesl první a ne poslední úspěch straně D66. Noví voliči viděli příležitost v odevzdání svých protestních hlasů stranám s jednoznačným a lákavým programem.

Etablované strany tedy ztrácely vliv. Po zrušení povinné volební účasti v roce 1970 jejich podpora drasticky poklesla z 88,6 % mezi lety 1946 až 1959 na 71 % v roce 1971, přičemž největší ztrátu zaznamenaly strany konfesní. Předešlá nevýhoda menší organizovanosti v rámci pilířů sekulárních v této době hrála ve prospěch jak liberální tak sociálně demokratické strany. Pokles účasti a loajality přirozených voličů katolíků a protestantů byl nečekaný a strany se s tímto nedokázaly

¹²⁶ KOOLE, Ruud A.: *The Vulnerability of the Modern Cadre Party in the Netherlands*. In: KATZ, Richard S. – MAIR, Peter: *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*. London, SAGE Publications Ltd, 1994, s. 238.

¹²⁷ SECKER, Ineke: *Representatives of the Dutch People: The Smooth Transformation of the Parliamentary Elite in a Consociational Democracy 1849-1998*. In: BEST, Heinrich – COTTA, Maurizio: *Parliamentary Representatives in Europe, 1848-2000: Legislative Recruitment and Careers in Eleven European Countries*. New York, Oxford University Press 2000, s. 275.

vypořádat.¹²⁸ Předešlé zrušení povinné volební účasti totiž ukázalo, že nejvíce lhostejná populace byla právě ta konfesní oproti voličstvu sekulárnímu, jejichž strany změnilly rétoriku a přistoupily na změny.

Dalším vlivem spolu se zrušením povinnosti volit bylo také snížení aktivního volebního práva z 21 let na 18, což bylo jedním z požadavků D66. Ačkoliv měli v programu mnohem širší demokratizaci, dominantní strany přistoupily pouze na tyto dva kroky, aniž by si uvědomovaly, jakou změnu ve voličském chování způsobí.¹²⁹ Volební úspěch D66 v roce 1967 si vyložily tak, že nová strana těžila z nedisciplinovaných voličů, kteří by se bez vynucení k urnám nedostavili. Vládnoucí koalice tedy vyhověla požadavku D66 na zrušení povinnosti volit s předpokladem, že v nadcházejících volbách propadnou.¹³⁰ Pokles podpory ale nenastal a se změnou hodnot společnosti a požadavkem demokratizace strana posílila na téměř 7%.¹³¹ Naopak slábnoucí vazby mezi konfesními pilíři a jejich obyvatelstvem lze demonstrovat na kroku, ke kterému se strany uchýlily v roce 1977. Z obav z propadu ve volbách spojily všechny tři náboženské subjekty kandidátní listiny a v roce 1980 se formálně spojily do Křesťanskodemokratické výzvy (CDA).¹³²

Rozhodnutí zrušit povinnou volební účast tedy nemělo nic víc za následek, než volnější cestu k přechodu z polarizované, segmentované společnosti k více pluralitnímu modelu demokracie. Kalkul konfesních stran, že podpora jak D66 tak Farmářské strany pochází od voličů, kteří by se v jiném případě rozhodli nevolit, se neukázal správný, naopak přecenili dosud loajální obyvatele svých segmentů. Do roku 1972 poklesla podpora Katolické strany z 95 % naměřených v roce 1956 na 53 %. Ztráty zaznamenaly také protestantské strany, například Anti-revoluční strana z 90 % na 61 % ve stejném období.¹³³ Volatilita stoupenců konfesních subjektů a neschopnost stran voliče opět mobilizovat pouze posílila nově vzniklou opozici.

Zajímavá je také skutečnost, že navzdory zrušení povinné volby v roce 1970 a rozšíření volebního práva o věkovou skupinu od 18 do 21 let, o které měli představu, že nebude velmi motivovaná, se volební účast výrazně nepropadla a

¹²⁸ Tamtéž: s. 202- 204.

¹²⁹ ANDEWEG, R. B. – IRWIN, G. A.: c. d., s. 83.

¹³⁰ HELMKE, G. – MEGUID, M. B.: c. d., s. 23.

¹³¹ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 203.

¹³² GRAAF, N. D. D. – HEATH, A. – NEED, A.: c. d., s. 6-7.

¹³³ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 205.

později se opět pohybovala okolo 80%.¹³⁴ Mladá generace byla naopak velmi aktivní; v nových podmínkách také narostl počet preferenčních hlasů,¹³⁵ což indikovalo větší voličskou nezávislost a naději v možnost něco změnit. Vysoká volební účast zde neznamenal nic jiného, než nespokojenost s dosavadní politikou.

Pozoruhodný je také pokles neplatných hlasů z více než tři procent před lety 1967 na 0,7 % po roce 1970. Procentuální podíl neplatných lístků pak v dalších letech ještě výrazněji klesl.¹³⁶ Tento fakt naznačuje, že voliči již nepovažovali neplatný hlas za projev nesouhlasu, ale spíše za zbytečný krok. Naopak hlasovat pro nové strany bylo v měnících se podmínkách mnohem užitečnější. Není vyloučeno, že by ke změnám nedošlo bez povinnosti volit, společenská mobilizace posílená novými post-materiálními hodnotami a nespokojeností byla natolik silná, že se na stranickém systému musela nějakým způsobem promítnout. Povinnost volit v prostředí neutralizované společnosti v minulosti stranický systém zachovala, v nových podmínkách jej ale napomohla změnit.

---

¹³⁴ V letech 1977 a 1981 dosáhla volební účast 88 % a 87 %. Citováno z: IDEA: c. d., s. 145.

¹³⁵ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 199.

¹³⁶ „Voter Turnout Data in the Netherlands“ *Institute for Democracy and Electoral Assistance*. Dostupné z: http://www.idea.int/vt/compulsory_voting.cfm (27. 3. 2011)

**Tabulka č. 2: Výsledky voleb do dolní komory nizozemského parlamentu
(v procentech platných hlasů)¹³⁷**

Strana	1946- 1959 (průměr)	1963	1967*	1971	1972**	1977
Katolická strana/ CDA po roce 1976	30,8	31,9	26,5	21,9	17,7	31,9
Sociálnědemokratická strana	29,2	28	23,5	24,7	27,3	33,8
Liberální strana	8,8	10,3	10,7	10,4	14,4	17,9
Anti-revoluční strana	11,3	8,7	9,9	8,6	8,8	
Křesťanská historická unie	8,5	8,6	8,1	6,3	4,8	
Komunistická strana	6,3	2,8	3,6	3,9	4,5	1,7
Farmářská strana	0,1	2,1	4,7	1,1	1,9	0,8
Demokraté 1966	-	-	4,5	6,8	4,2	5,4
Sociální demokraté 1970	-	-	-	5,3	4,1	0,7
Radikální strana	-	-	-	1,8	4,8	1,7
Ostatní	5	7,6	8,5	9,2	7,5	6,1
"Velká pětka" / po roce 1976 "trojka"	88,6	87,5	78,7	71,9	73	83,6
Staré odštěpené strany	9,4	8,9	9,4	9,2	10	6,8
Nové odštěpené strany	0,1	2,1	9,2	15	15,9	9,6
Volební účast	94,5	95,1	94,9	79,1	83,5	88

* Snížení aktivního volebního práva na 21 let.

** Zrušení povinné volební účasti; další snížení aktivního volebního práva na 18 let.

¹³⁷ LIJPHART, A.: *The Politics of Accommodation*, s. 203.

7.2 *Belgie*

Belgie je jedna z nejstarších parlamentních demokracií; její první ústava po vzniku nezávislého státu v roce 1830 byla považována za velmi pokrokovou a jednu z nejmodernějších té doby. Zároveň se ale vykazovala značnou heterogenitu jako země s hluboce rozdělenou společností podél etnicko-lingvistické, sociálně-ekonomické a nábožensko-sekulární linie, což mělo za následek mnoho napětí a konfliktů v politické struktuře.¹³⁸ Podobně jako Nizozemí je to příklad státu s velmi segmentovanou společností, ve kterém politické elity přistoupily k zavedení povinné volební účasti.

7.2.1 Segmentovaná společnost

Belgie vznikla spojením dvou *jazykově* odlišných území, a to severních, převážně katolických, provincií Spojeného království Nizozemí a jižních území s francouzsky mluvící populací. Stát tedy sestával z nizozemských Vlámů na severu a francouzských Valonů se všemi jejich regionálními dialekty na jihu.¹³⁹ Na východě se taktéž postupně utvořila periferní německá komunita v rámci Valonského regionu.¹⁴⁰ Vztah mezi komunitami nebyl ale ani zdaleka rovnocenný, francouzština se stala jazykem vyšších a středních tříd, administrativy, soudnictví a armády. Naopak holandský dialekt byl považován za znak venkovského obyvatelstva a nevzdělaných. Od příchodu k moci se francouzsky mluvící buržoazie snažila vytvořit unitární francouzsky mluvící stát a pokusila se zbavit všech faktorů, které se jí jevily jako rozkládající síla, což byly jakékoliv nároky Vlámů na rovnocennost jazyků. Buržoazie v této lingvistické jednotě viděla prostředek k udržení sociální kontroly, vytvoření silného, unitárního, centralizovaného, monarchického státu.¹⁴¹ Jazykové rozdělení bylo později určujícím faktorem pro politiku 60. a 70. let 20. století, kdy tato konfliktní linie vedla k federalizaci.

Navzdory relativní belgické katolické homogenitě, náboženství zde bylo důležité, co se týče konfesně-sekulární konfliktní linie. Održení od protestantského

¹³⁸ MEUR, Gisèle De – BERG-SCHLOSSER, Dirk: *Belgium: Crisis and Compromise*. In: BERG-SCHLOSSER, Dirk – MITCHELL, Jeremy: *Conditions of Democracy in Europe, 1919-39*. New York, Palgrave Macmillan 2000, s. 59.

¹³⁹ Tamtéž: s. 70.

¹⁴⁰ SWENDEN, Wilfried: *Asymmetric Federalism and Coalition-Making in Belgium*. *Publius*, 32, 2002, č. 3, s. 68-70. (<http://www.jstor.org/>)

¹⁴¹ BEAUFAYS, Jean: *Belgium: A Dualist Political System?* *Publius*, 18, 1988, č. 2, s. 64-65. (<http://www.jstor.org/>)

Nizozemí bylo podporováno jak katolíky, tak buržoazií, obě tyto skupiny se tedy staly rozhodujícími ihned po nezávislosti. Založení Liberální strany v roce 1946 ale položilo základ pro vlivný anti-klerikální způsob myšlení i mezi politickou elitou. Později se na sekulární bázi, podobně jako v Nizozemí, vyprofiloval socialistický proud,¹⁴² který lze popsat i podle následující linie.

Díky zcela příznivým podmínkám se Belgie stala první industrializovanou zemí na evropském kontinentě. Buržoazie byla na počátku nezávislosti sice zcela dominantní, ale konflikt mezi ní a pracující třídou nabýval postupně na síle, vzhledem k velmi špatným pracovním poměrům. Za těchto okolností se nižší třídy stále více organizovaly, což vyvrcholilo založením Belgické strany pracujících v roce 1985 a nárůstem nepokojů s přibývajícím požadavky na změnu.¹⁴³ Ačkoliv byl socialistický proud ze začátku rozdělen mezi revoluční a sociálně-demokratické křídlo, po pragmatickém sjednocení a zbavení se revolučního přístupu se z Belgické strany pracujících stala jedna z nejsilnějších socialistických stran Evropy ve 20. století.¹⁴⁴ Vzestup a organizační síla levice jsou stejně jako v Nizozemí klíčové faktory pro pozdější analýzu přijetí zákona o povinných volbách a dalších úprav volebního systému. Ačkoliv se Belgie industrializovala mnohem dříve, nelze vyloučit, že se podobnými volebními praktikami Holandsko v roce 1918 neinspirovalo.

Na základě zmíněných štěpení se také v Belgii vyvinuly tak zvané společenské pilíře. Katolíci, liberálové a socialisté se od sebe postupně izolovali vybudováním svých vlastních organizací, které jejich stoupence provázely od narození, a to ve školství, v zaměstnání, v odborech či nemocnicích. Na vrcholech pilířů stanuly právě strany.¹⁴⁵

7.2.2 Politický vývoj před přijetím povinné volební účasti

Prvních šestnáct let nového státu byla u vlády koalice katolických a liberálních notáblů, přičemž právě liberálové se dali považovat za první politické organizované uskupení. Již v roce 1846 založili Liberální stranu a tento krok

¹⁴² MEUR, G. De – BERG-SCHLOSSER, D.: c. d., s. 61-62.

¹⁴³ Tamtéž: s. 62-63.

¹⁴⁴ SASSON, Donald: *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century*. New York, I. B. Tauris 2010, s. 68.

¹⁴⁵ HULICIUS, Eduard: *Stručná historie států: Belgie*. Praha, Libri 2006, s. 138-139.

povzbudil také katolíky k větší organizovanosti, od roku 1863 lze tedy hovořit také o Katolické straně, která byla silně konzervativní a hájila hlavně zájmy církve a katolických škol.¹⁴⁶ Revoluční rok 1848 se Belgie prakticky nedotkl, následná hospodářská expanze však vytvořila vhodné podmínky pro levicově smýšlející populaci. Politika liberální éry byla charakteristická snahou o odbourání vlivu církve ve vzdělání a na společnost jako takovou. I tyto tendence postupně polarizovaly jednotlivé tábory a již od roku 1870 byli u vlády katolíci. Vzhledem k tomu, že dvě procenta populace právně způsobilé volit byly velmi konzervativně naladěné, otázka sekularizace školství tak měla na následek dominanci Katolické strany od roku 1884 do roku 1914.¹⁴⁷

Během vlády katolíků a hospodářské stagnace se objevily nové sociální problémy a začalo se vytvářet levicové hnutí pod vedením Belgické dělnické strany. Katolická strana se sice pokusila získat si levicové voliče zakládáním konfesních odborových hnutí, do roku 1890 ale, v porovnání se sousedy, udělali pro pracující třídu jen velmi málo a nebyli tak pro ně východiskem. Katolíci považovali socialismus za svého největšího nepřítele a měli cíl si svou křesťanskou společnost uchránit sami,¹⁴⁸ což muselo neodvratně vést ke konfliktu.

Pod tlakem museli Křesťanští demokraté přehodnotit svou politiku, ale prvním podnětem se stalo až vydání encykliky *Rerum Novarum* v roce 1891. Připustili, že intervence státu do některých oblastí ke zlepšení podmínek pracujících je nutná a pracující mají podobně právo se sdružovat a vytvořit si vlastní unie. Uznání levice jako politického proudu motivovalo socialistický tábor, ale katolíci se nehodlali vzdát vlivu nad touto třídou, dělníci by měli stále být formálně napojeni na církev.¹⁴⁹ V 90. letech začala obě křídla socialistického hnutí spolupracovat na generální stávce s cílem všeobecného volebního práva, takovéto sjednocení bylo kompletním vítězstvím belgických pracujících a sociálně-demokratického tábora. Radikální křídlo sice nevymizelo, vojenská intervence státu proti násilným demonstracím v roce 1886 je ale donutila ustoupit od revolučních principů. Strach

¹⁴⁶ WINTER, Lieven de: *Christian Democratic Parties in Belgium*. Université du Louvain la Neuve Working paper, 13, 1990, s. 2-3. (http://ddd.uab.cat/pub/worpaper/1990/hdl_2072_1470/ICPS13.pdf)

¹⁴⁷ HULICIUS, E.: c. d., s. 131-136.

¹⁴⁸ STRIKWERDA, Carl: *A House Divided: Catholics, Socialists, and Flemish Nationalists in Nineteenth-century Belgium*. Oxford, Rowman & Littlefield 1997, s. 213-218.

¹⁴⁹ Tamtéž: s. 220.

z posílení anti-katolické nálady a také pravděpodobná provize z rozšíření aktivního volebního práva tedy vedla stranu ke strategickým změnám.¹⁵⁰

7.2.3 Proměna volebního systému

Progresivní liberálové, sociální demokraté a někteří z progresivních katolíků chtěli získat větší moc prostřednictvím rozšíření volebního práva na všechny muže a univerzální právo bylo prezentováno jako ústupek katolické vlády s podporou liberálů po dělnických stávkách v letech 1891 a 1893. Demokratizace, ačkoliv byla prohlašována za rozsáhlou, byla ve skutečnosti jen oním strategickým krokem k rozšíření vlastní podpory. Reforma z roku 1893 sice zvýšila voličskou populaci až desetinásobně z 3,9 % na 37,3 %, zásadní nerovnost byla i nadále zachována. Nový systém, ve kterém byli způsobilí volit všichni muži nad dvacet pět let, strana modifikovala zavedením pluralitního hlasování. Hlasy voličů zde neměly stejnou váhu; každý ženatý muž nad třicet pět let, vdovy platící daně a vlastníci pozemků nad určitou hodnotu obdrželi jeden dodatečný hlas, dva dodatečné hlasy byly garantovány lidem s titulem z vyššího nebo středního vzdělání a pracujícím ve veřejné správě. Navíc, kombinací dvou podmínek mohl jedinec dosáhnout maxima až tří hlasů. Tato otevřená a záměrná nerovnost platila až do roku 1919,¹⁵¹ přičemž bylo zcela jasné, které straně přispěla nejvíce.

Další změnou bylo také zavedení povinné volební účasti.¹⁵² Nízká volební participace byla pro vládnoucí strany velmi zneklidňující; voleb v Bruselu se v roce 1861 nezúčastnilo přibližně 90 % oprávněných voličů. V roce 1871 v senátních volbách hlasovala méně než čtvrtina z třinácti tisíc jedinců. V provinčních volbách činila abstence 50 % v roce 1880, 46 % v roce 1890 a 52 % v roce 1892, zatímco národních voleb se ze 4 % oprávněných voličů z celkové populace neúčastnilo 26 % v roce 1870, 30 % v roce 1884 a 16 % v roce 1892. Vzhledem k tomu, že volební právo bylo omezeno majetkovým censem,¹⁵³ největší část elektorátu chyběla právě Katolické a Liberální straně. Zavedení povinné volební účasti spolu s rozšířením volebních práv se zde jevilo jako velmi racionální krok. William A. Robson ve své

¹⁵⁰ CRAEYBECKX, Jan – WITTE, Els – MEYNEN, Alain: *Political History of Belgium: From 1830 Onwards*. Brussels, ASP 2009, s. 102-104.

¹⁵¹ BARTOLINI, Stefano: *Enfranchisement, Equality and Turnout*, s. 20-21.

¹⁵² HULICIUS, E.: s. 135.

¹⁵³ ROBSON, William A.: *Compulsory Voting*. *Political Science Quarterly*, 38, 1923, č. 4, s. 572.

(<http://www.jstor.org/>)

práci uvádí, že jedním z důvodů byla taktéž rozšířená praktika podplácení nerozhodných nebo příliš nenakloněných voličů, aby se zdrželi hlasování. Nový systém byl s povinnou volební účastí velmi efektivní a dosti striktní, mimo narůstající pokuty jedinci hrozilo odstranění z registru na deset let, během nichž nebylo možné jakékoliv povýšení ve státních funkcích, obdržení vyznamenání od státu nebo jakékoliv jmenování do funkce v centrální či lokální správě.¹⁵⁴ Vzhledem k povaze oprávněné volící populace, tyto sankce mohly být víc než dostačujícím motivem k volbám přijít.

Povinnost volit se v kombinaci s pluralitním a stále omezeným volebním právem jeví jako zcela strategické rozhodnutí katolické vlády a argument, že vynucená participace vede k větší rovnosti v reprezentaci, zde neplatí. Všechny zmíněné zásahy do volebního systému zafungovaly ve prospěch konzervativních katolíků, kteří těžili z dodatečných hlasů, vzhledem k povaze nových voličů. Po volbách v roce 1894 dosáhla Katolická strana 68 % křesel v dolní komoře, Belgická strana pracujících pouze dvacet osm mandátů ze 152 a výsledky byly katastrofou pro liberály. Jejich podpora se zredukovala na 13 % v důsledku aliance se socialisty a většinovým volebním systémem.¹⁵⁵ Posílení socialistů a následné obavy vládnoucích elit ze vzrůstu podpory levice v lokálních volbách byly podnětem pro udělení dalších dodatečných hlasů pro platiče daní a vlastníky, přičemž pracující pod třicet let stále nemohli volit. Odpovědí na dominanci konfesních politiků byly nyní už protesty progresivních liberálů i levice s cílem systému proporčního zastoupení a všeobecného volebního práva, což jim nakonec bylo garantováno s výjimkou hlasovacího práva.¹⁵⁶

Diskuze nad volební reformou posléze rozdělila také Katolickou stranu mezi venkovské reprezentanty, kteří profitovali z pluralitního hlasování, a Bruselské poslance ohrožené liberálně-socialistickou aliancí. Ohledně zavedení systému proporční reprezentace zvítězil návrh městských poslanců. Systém byl v roce 1899 zaveden celostátně, ale velikost volebních obvodů byla upravena tak, aby se minimalizoval proporční efekt právě na venkově, kde dominovala Katolická strana a konkurenční strany zde naopak nedosahovaly žádné reprezentace. Dvě třetiny těchto

---

¹⁵⁴ Tamtéž: s. 573.

¹⁵⁵ CRAEYBECKX, J. – WITTE, E. – MEYNEN, A.: c. d., s. 115.

¹⁵⁶ Tamtéž: s. 115.

obvodů měly k dispozici pouze čtyři a méně mandátů.¹⁵⁷ Původně plánovaná reforma měla zachovat většinový systém ve venkovských obvodech, strany se ale s touto disproportionalitou nemohly smířit. Katoličtí lídři přesto předpokládali, že i po zavedení systému proporcionalní reprezentace budou s to dosáhnout největších výsledků ze všech stran. Po prvních volbách v roce 1900 tak Katolická strana opět dokázala získat majoritu 86 křesel ze 152.¹⁵⁸

Volební inženýrství Belgie je příkladem zcela strategického jednání konzervativních katolíků. Strana nemohla zabránit vstupu třetího subjektu na politickou scénu, měla ale k dispozici různé formy institucionálních zásahů do pravidel voleb a také vhodné podmínky k jejich užití, vzhledem k požadavkům opozice. Zavedení pluralitního hlasování spolu s povinností volit zajistilo konfesním politikům stálý a s ekonomickým vývojem i rostoucí elektorát, vzhledem k tomu, že belgičtí voliči jsou stejně loajální jako ti nizozemští. Změna na systém proporcionalního zastoupení nebyla taktéž zcela radikální, protože pluralitní hlasování zůstalo zachováno a volební práva nebyla rozšířena, o proporcionalitě by se tedy ještě nemělo hovořit.

Že Katolická strana zaznamená pokles počtu mandátů v parlamentu, bylo evidentní. S ohledem na fakt, že i po změně disponovali 56 % křesel a liberálové dokonce 21 %, ¹⁵⁹ tak pro ně proměna systému nebyla až tak ztrátová. Podobně jako v Nizozemí prospěla především Liberální straně, protože sociální demokracie by je ve většinovém systému nahradila. Klasický dvoustranický model tak byl nahrazen třístranickým.¹⁶⁰ V reakci na bolševickou revoluci v roce 1919 došlo ke konečnému rozšíření volebních práv a zrušení pluralitního hlasování, tímto se socialisté stali druhým nejsilnějším uskupením a pravidelným členem vlád. Přesto nebyli nikdy

---

¹⁵⁷ BOIX, Carles: *Electoral Markets, Party Strategies and Proportional Representation: A Rejoinder to Markus Kreuzer's Article*. American Political Science Review, 104, 2010, č. 2, s. 408. (<http://www.princeton.edu/~cboix/boixapsr2010.pdf>)

¹⁵⁸ BARZACHKA, Nina: *Explaining Electoral System Change: The Adoption of Proportional Representation in Belgium and Its Rejection in Great Britain*. Příspěvek přednesený na The Third Annual Graduate Conference, University of Virginia, 2003, s. 19. (http://votuninomial.audieripublice.ro/UserFiles/File/Bibliografie/Studii%20de%20caz/explaining_el_electoral_system_change_the_adoption_of_proportional_representation_in_belgium_and_its_rejection_in_great_britain.pdf)

¹⁵⁹ CRAEYBECKX, J. – WITTE, E. – MEYNEN, A.: c. d., s. 115.

¹⁶⁰ WINTER, Lieven de – DUMONT, Patrik: *Belgium: Party System(s) on Eve of Disintegration?* In: BROUGHTON, David – DONOVAN, Mark: *Changing Party Systems in Western Europe*. London, Continuum International Publishing Group 1999, s. 183.

schopni konkurovat dominantní pozici Katolické strany.¹⁶¹ Stranické uspořádání na základě tří segmentů zamrzlo až do 60. let 20. století.¹⁶² Volební změny do roku 1919 snahami o minimalizaci vlivu levice, což se konfesním politikům velmi dařilo. Ačkoliv Belgie, jako případ, odpovídá skupině zemí s katolickou minulostí, jež přijaly zákony o povinné volební účasti s argumenty o morální povinnosti ke státu a společnosti zmíněných v první kapitole, s přihlédnutím na vývoj volebního systému a zájmů Katolické strany o tom lze pochybovat.

7.2.4 Rozmrznutí belgického stranického systému

Systém tří politických stran přetrval až po období po konci 2. světové války, kdy došlo k proměně charakteru dominantních stran na základě vzrůstajícího jazykového napětí v zemi. Doposud dominantní náboženská a socio-ekonomická konfliktní linie poklesly na významu a byly nahrazeny nikoliv novým, ale silnějším štěpením. Od 60. let byla většina politických událostí ovlivněna etnicko-lingvistickým napětím a Belgie se pozvolně transformovala, proces federalizace lze tedy vysledovat už od roku 1962, kdy byla do mapy zarýsovaná jazyková hranice rozdělující zemi na tři teritoria.¹⁶³

Také stranický systém se znatelně proměnil. Tři strany na vrcholu jednotlivých pilířů se rozdělily na stejné bázi jako území. Jako první předložila dvě samostatné kandidátky ve Valonsku a Flandrech Katolická strana, následně vznikly dvě rozdílné strany reprezentující zájmy buď francouzsky, nebo holandsky mluvící populace. Tradiční subjekty pak zaznamenaly drastický pokles podpory a jejich rozklad byl poté již nevyhnutelný s vyvrcholením v 70. letech. Prakticky všechny politické strany se takto rozštěpily, výsledkem pak byl vstup více než třinácti subjektů do parlamentu v roce 1981.¹⁶⁴

Tato přeměna stranického systému měla dopad také na voličskou podporu, vzhledem k tomu, že se po téměř půl století objevily alternativy v podobě nových

¹⁶¹ COVELL, Maureen: *Stability and Change in the Belgian Party System*. In: WOLINETZ, Steven B.: *Parties and Party Systems in Liberal Democracies*. London, Routledge 1998, s. 111.

¹⁶² WINTER, L. – DUMONT, P.: c. d., s. 183.

¹⁶³ PILET, Jean-Benoit: *The Adaptation of the Electoral System to the Ethno-linguistic Evolution of Belgian Consociationalism*. *Ethnopolitics*, 4, 2005, č. 4, s. 397-399.

(http://www.sciencespo.site.ulb.ac.be/dossiers_membres/pilet-jean-benoit/fichiers/pilet-jean-benoit-publication2.pdf)

¹⁶⁴ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Belgické království: od unitarismu k federaci s otazníkem*. In: ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol.: *Západoevropské politické systémy*. Praha, Oeconomica 2009, s. 42.

stran. Byl zde také prostor pro vznik nových, neetablovaných partají, které nabídly zcela jiné hodnoty. Změny byly velmi podobné těm, které proběhly také v Nizozemí; tam situace vedla ke zrušení povinnosti volit. Proč tedy nedošlo ke zrušení také v Belgii v podmínkách nové stranické nabídky? V Belgickém království, oproti Nizozemí, nebyly rozhodující post-materiální hodnoty v takovém rozsahu, aby se na nich vyprofilovaly strany typu D66. Klíčová byla konfliktní linie lingvistická, na jejímž základě se tradiční subjekty rozdělily a také nabídly rezonantní programy umožňující nalákat doposud nespokojené nebo pasivní občany. Také Lieven De Winter se o volebním chování té doby vyjadřuje, že regionální zájmy byly stěžejní a největší šance na jejich reprezentaci měly etablované strany oproti novým, došlo tak k postupné absorpci regionálních hnutí.¹⁶⁵ Transformované strany tedy neměly důvod rušit povinnou volební účast, protože zatím nebyl relevantní protivník, kterému by vysoká účast prospívala více než jim (viz. Tabulka č. 3). Jaký dopad měly povinné volby později, bude náplní následující analýzy.

Výzkum Marca Hooghea, Sofie Mariën a Teuna Pauwelse si kladl za cíl analyzovat vztah mezi nedůvěrou v politiky a strany a podporou populistických a extrémně pravicových stran. Hlavním předpokladem bylo, že, tam kde klesá důvěra v politické instituce, klesá také volební účast. Belgie je ale známá vynucováním si participace, což autory vedlo k modifikaci teorie na základě tohoto zvláštního případu. Volič má v podstatě několik možností, pokud je nespokojen se současným stavem politiky. Autoři je nazvali *únikovými možnostmi*.¹⁶⁶ Jedinec se rozhodne buď se voleb neúčastnit, nebo svůj hlas dát protestním, populistickým či extrémně pravicovým stranám.¹⁶⁷ Další alternativou je také loajálně podpořit hlavní politickou stranu a v případě Belgie také hlasovat neplatně.

Koncem 20. a začátkem 21. století byly protestní hlasy v Belgii lehce pozorovatelné s radikálním nárůstem podpory právě populistických stran. V roce

¹⁶⁵ WINTER, Lieven De: *Belgium: Empowering Voters or Party Elites*. In: GALLAGHER, Michael – MITCHELL, Paul: *The Politics of Electoral Systems*. New York, Oxford University Press 2005, s. 417-418.

¹⁶⁶ HOOGHE, Marc – MARIËN, Sofie – PAUWELS, Teun: *Where do Distrusting Voters Go to if there is no Exit or Voice Option? The Impact of Political Trust on Party Choice in the Belgian Regional Elections of June, 2009*. Příspěvek prezentovaný na *The 5th ECPR General Conference*, Postdam, 11. -12. 9. 2009, s. 2. (<http://soc.kuleuven.be/pol/docs/2009/26640-ECPR.pdf>)

¹⁶⁷ PAUWELS, Teun: *Explaining the strange decline of the populist radical right Vlaams Belang in Belgium: The impact of permanent opposition*. *Acta Politica*, 46, 2010, č. 1, s. 63. (<http://www.palgrave-journals.com/ap/journal/v46/n1/pdf/ap201017a.pdf>)

2004 získal Vlámský blok 24,2 % hlasů ve Flandrech, čímž se stal druhou nejsilnější regionální stranou v systému, kde nespokojený volič nemá možnost nevolit. Také druhá, nová populistická strana List Dedecker (dále jen LDD) se v roce 2009 dostala do regionálního parlamentu se 7,6 % hlasy. Podobně, počet neplatných hlasů dosahoval v posledních dekadách vysokých hodnot. V roce 1979 bylo z 91,3 % volební účasti celých 14,1 % neplatných hlasů, v roce 1984 při 92 % účasti 11 % neplatných a postupně se hodnoty snížily na 5,2 % v roce 2004.¹⁶⁸ V mnoha obvodech bylo totiž přistoupeno k elektronickému hlasování, které neplatné hlasy znemožňuje. V obvodech s klasickým papírovým hlasováním se ale prázdné lístky stále vyskytují.¹⁶⁹ Lze tedy předpokládat, že v oblastech, kde volič nemá možnost hlasovat neplatně, naroste podpora protestních stran.

Dominantní strany se podobnými institucionálními zásahy snaží o snížení počtu úmyslných neplatných hlasů, stejně tak o omezení vlivu nových subjektů. Již v roce 2003 přistoupila vládní koalice na změnu v podobě d'Hondtovy metody přepočtu hlasů a navýšení volební klauzule na 5 %, čímž některé strany velmi omezila. Snaha o zachování svých pozic omezením počtu subjektů má také ekonomické vysvětlení, vzhledem k tomu, že belgické strany jsou až příliš závislé na vládních dotacích.¹⁷⁰ Jak bylo ale zmíněno výše, extrémně pravicovým stranám stejně tak populistickým zásahy nezabránilo vstoupit do systému, protože strany jsou díky protestním hlasům a povinné volební účasti stále velmi silné.

Na základě průzkumu veřejného mínění autoři zkoumali, zda by se v případě zrušení povinnosti voleb nespokojení respondenti i nadále účastnili. Výsledky ukázaly, že by volební účast poklesla přibližně o čtvrtinu. Z dotazovaných s nejmenší důvěrou by se ve volebních místnostech 39 % neobjevilo, jedinci s důvěrou největší by abstinovali z 12 %. Zklamání voliči mají následně větší sklony volit Vlámský zájem, o něco méně však LDD. Podobně by Vlámský zájem a LDD volily méně vzdělané skupiny populace, které mají v zemích s dobrovolnou volbou tendence spíše nehlasovat. Naopak ženy z této vrstvy spíše volí možnost v podobě neplatného

¹⁶⁸ DELWIT, Pascal: *The 2004 European Elections in Belgium: An Election That Went Unnoticed*. In: MAIER, Michaela – TENSCHER, Jens (Eds.): *Campaigning in Europe- Campaigning for Europe*. Berlín, Lit Verlag 2006, s. 314.

¹⁶⁹ HOOGHE, M. – MARIËN, S. – PAUWELS, T.: c. d., s. 3-6.

¹⁷⁰ HOOGHE, Marc – MADDENS, Bart – NOPPE, Jo: *Why parties adapt: Electoral reform, party finance and party strategy in Belgium*. *Electoral studies*, 25, 2006, č. 2, s. 15-16.

(<http://soc.kuleuven.be/pol/docs/0605-electstud.pdf>)

hlasování. Pro nedůvěřivé voliče je neplatné hlasování prokazatelně *únikovou možností*; pokud by bylo hlasování dobrovolné, déle by nevolili. Alternativou je hlasovat pro Vlámský zájem nebo LDD. Ve Valonsku je situace odlišná, vzhledem k menší organizovanosti protestních stran, jakou je Národní fronta. Zde má neplatný hlas mnohem menší efekt. Nedůvěra má spíše pozitivní vliv na podporu Strany zelených a, oproti Flandrám, méně vzdělaní obyvatelé loajálně volí nejsilnější Socialistickou stranu.¹⁷¹ Valoni tak nemají tolik *únikových možností* v podobě populistických či pravicově extrémistických stran, proto se tradičně hlasují pro ty etablované.

Průzkum voleb v roce 2009 ukázal, že 9,6 % z celkové populace se rozhodlo nevolit vůbec, k tomu 5,7 % využilo možnost prázdného nebo neplatného hlasu a dalších 13,3% hlasovalo pro protestní strany. Celkově se jedná o 29,6 % belgického obyvatelstva, které by teoreticky abstinovalo bez zákonné povinnosti. Je tedy možné říci, že systém povinných voleb v Belgii zvyšuje účast při nejmenším o 20 % hlasů.¹⁷² Vzhledem k růstu počtu protestních hlasů přidělovaných především Vlámskému zájmu bude zajímavé sledovat, zda se Vlámská strana křesťanských demokratů v budoucnosti nepřikloní ke zrušení povinné volební účasti, která posiluje především opozici s velmi vyhraněnými a belgickou jednotu ohrožujícími ideály.

---

¹⁷¹ HOOGHE, M. – MARIËN, S. – PAUWELS, T.: c. d., s. 18-19.

¹⁷² Tamtéž: s. 20-22.

Tabulka č. 3: Výsledky voleb do dolní komory belgického parlamentu (v procentech platných hlasů) ¹⁷³

	1961	1965	1968	1971	1974	1977	1978	1981	1985	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2010
Křesťanští demokraté	42,3	34,8														
vlámská Křesťanská lidová strana			22,3	21,9	23,3	26,2	26,1	19,7	21,3	19,5	16,8	17,2	14,1	13,3	18,6*	10,8
valonská Křesťansko-sociální strana			9,4	9	9,1	9,8	10,1	6,7	8	8	7,7	7,7	5,9	5,5	6,1	5,5
Belgická socialistická strana	36,7	28,2	28	27,2	26,7	27,1										
vlámská Alternativní socialistická strana							12,4	12,6	14,5	15	12	12,6	9,6	14,9	10,3	9,2
valonský Socialistický blok							13	12,6	13,8	15,7	13,5	11,9	10,1	13	10,9	13,7
Strana svobody a pokroku (Liberální strana)	12,3	21,5	20,9	16,5												
Vlámští liberálové a demokraté					9,6	8,5	10,3	13,1	10,7	11,5	12	13,2	14,3	15,4	11,8	8,6
valonská Liberální reformistická strana					5,6	7	6	8,2	10,2	9,4	8,1	10,3	10,1	11,4	12,5	9,3
Komunistická strana Belgie	3,1	4,6	3,3	3,1	3,2	2,1	3,3	2,3	1,2	0,8	0,1	0,1				
vlámská Volksunie/ Nová vlámská aliance	3,5	6,4	9,8	11,1	10,2	10	7	9,9	8	8	5,9	4,7	5,6	3,1		17,4**
Frankofonní demokratická fronta		1,3	2,5	4,5	5,1	4,3	4,2	2,5	1,2	1,2	1,5					
Valonské sjednocení		1,1	3,5	6,7	5,9	3	2,9	1,7	0,2	0,2	0,1					
vlámská AGALEV (Groen!)								2,3	3,7	4,5	4,9	4,4	7	2,5	4	4,4
List Dedecker															4	2,3
valonská ÉCOLO								2,2	2,5	2,6	5,1	4	7,3	3,1	5,1	4,8
Vlámský blok/Vlámský zájem							1,4	1,1	1,4	1,9	6,6	7,8	9,9	11,6	12	7,8
Národní fronta											0,5	2,3	1,5	2	2	
Ostatní	2,1	2,1	0,3	0	1,3	2	3,3	5,1	3,3	1,7	5,2	3,8	4,6	4,2	2,7	6,2
Volební účast	92,3	91,6	90	91,5	90,3	95,1	94,8	94,6	93,6	93,4	92,7	91,2	90,7	91,6	91,1	89,2

* Zisk aliance Křesťanské lidové strany a Nové vlámské aliance.

** Nová vlámská aliance vznikla po rozpadu Volksunie v roce 2001.

¹⁷³ DESCHOUWER, Kris: *Political Parties and Their Reactions to the Erosion of Voter Loyalty in Belgium*. In: MAIR, Peter – MÜLLER, Wolfgang C. – PLASSER, Fritz: *Political Parties & Electoral Change*. London, SAGE Publications 2004, s. 181.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo představit povinnou volební účast se všemi problémy, které se k ní vážou. Ačkoliv se literatura ve své podstatě shoduje jak na argumentech pro či proti povinnosti volit, je vhodné podotknout, že argumentace mnohých prací mají jisté limity, vzhledem k jejich empirické nepodloženosti. Povinná volební účast není historickým fenoménem, který není nutno kriticky prozkoumat. Stále existují státy, které povinnost nezrušily, a tato otázka také často vyvstává tam, kde má nízká volební participace dopad na podporu klíčových stran. Záměrem analýz bylo ukázat, že zavedení povinné volební účasti je, mimo jiné, strategická manipulace s kompozicí elektorátu. Odborná literatura souhlasí v tom, že volební absence jisté vrstvy populace je znakem třídy, sociálního statusu, polohy nebo vzdělání. V postindustriální éře je to například levice, která většinou těží z vysoké volební účasti a naopak. Levicovému elektorátu je tak přičítána menší aktivita a oproti přelomu 19. a 20. století je to sociální demokracie, které se nedaří mobilizovat svou podporu. V současnosti pak návrhy na zavedení povinné volební účasti přichází z levé části stranického spektra. Už tento fakt naznačuje, že povinné volby neznamenají pouze zvýšení participace, ale také nárůst síly některých politických stran. Zahájení nátlaku na lhostejnou, spokojenou či nespokojenou společnost lze z tohoto pohledu považovat za období *gerrymanderingu*, kdy není manipulováno s volebními obvody, ale s kompozicí elektorátu.

Autoři článků pro ani proti zavedení povinnosti se v zásadě neshodují na výkladu práv občanů. Otázkou je, zda je volba a nevolba právem, nebo zodpovědností ke státu. V demokracii byl vždy kladen důraz na svobodné rozhodnutí jedinců. Proto porovnávání povinnosti platit daně s povinností jedince volit, která má ve svém důsledku vliv také na spoluobčany, nepůsobí jako přesvědčivé. Snaha interpretovat občanské práva tak, aby byla povinnost přijatelná také z liberální perspektivy, se zdá být neobjektivní. Tyto jsou ale pouze normativní argumenty a je na každém, aby posoudil, zda je volba jeho právem, nebo považuje za zodpovědnost ke státu svůj hlas uvážlivě odevzdat.

Slovo *uvážlivě* se také objevuje v argumentech proti povinnosti. V reakci na argument o větší legitimitě výsledků voleb za podmínek vyšší volební účasti, došlo

k zaměření pozornosti na neplatné, či prázdné lístky. Do té doby nebyly považované za příliš zajímavý jev, průzkumy ale ukázaly, že neplatné hlasování se ve státech s povinností volit staly formou protestu, nesouhlasu a nespokojenosti. Nucený elektorát může reagovat proti zdroji nátlaku právě touto formou, nemusí hlasovat uváženě, hlasuje namátkově a tak podobně. Tento jev lze analyzovat průzkumem veřejného mínění, je tak empiricky podložitelný. Co je neměřitelné, je právě legitimita výsledků voleb a vlád z nich vzešlých; argument, že vyšší volební účast zvýší legitimitu, je tak opět jen konstatováním bez důkazu. Na případových studiích se ukázalo, že legitimita je zde stejně zpochybnitelná, jako u států s dobrovolnou volbou.

Náplní druhé části práce byly případové studie Nizozemí a Belgie. Z analýzy politického vývoje a proměn stranických systémů obou zemí vyplývají jisté společné znaky a podobnosti u obou segmentovaných států. Podnět k přijetí zákona o povinné volební účasti přišel z pravé strany politického spektra jak v Belgii, tak v Nizozemí. Stranické elity obou zemí byly znejistěny vzrůstem socialistického hnutí, přičemž Belgie o něco dříve a s větší intenzitou. Levicové ohrožení pozic belgické Katolické strany vedlo ne k jednomu, ale více institucionálním zásahům, včetně povinné volební účasti v kombinaci s pluralitním hlasováním.

Oběma zemím se tak na jistou dobu podařilo zamezit prudkému vstupu socialistů na politickou scénu. Jak belgické, tak nizozemské dominantní strany posilovaly své zisky na úkor levice do doby, dokud se socialisté nezbavili svého revolučního étosu a netransformovali se v sociálně demokratické subjekty. Tento přerod pro ně byl klíčový, protože až tehdy je elity začaly považovat za možného koaličního partnera. Do té doby byl jejich vliv velmi omezen. Nutné rozšiřování volebního práva v obou zemích bylo podnětem pro další úpravy, kterou byla také povinnost volit. Kalkul stran, že nový elektorát přinese větší zisky spíše konfesním politikům než levici, voličská loajalita ke stranám na vrcholech pilířů a povinnost volit v kombinaci s psychologickým efektem, že jiné než dominantní strany jsou systémem ignorovány, tyto faktory vedly k zamrznutí stranického systému a neutralizaci společnosti po několik dekad.

Pokud je brán v úvahu politický vývoj a strategické chování dominantních stran v obou zemích, v ani jednom případě nelze hovořit o záměrech rovnosti, nýbrž

vlastních zájmech uchovat pozice. Jak v Belgii, tak v Nizozemí stranický systém zamrzl, díky loajálním voličům v rámci segmentů, tak kvůli povinné volební účasti, která loajalitu udržovala.

V Nizozemí napětí vedlo ke kompromisu mezi stranami v roce 1917, který zavedl systém proporčního zastoupení, povinnou volební účast a rozšířil volební právo na všechny muže. Ačkoliv to byly z velké části požadavky právě levice, dominantní strany by nepřistoupily na změny bez jisté vidiny zisku. Liberální strana měla velký zájem na proporčním systému, bez něhož by nastal konec jejího působení v politice. Liberální blok byl nejméně organizovaným pilířem, podpora strany na jeho vrcholu klesala a hrozba, že ve většinovém systému vedle zmobilizované levice nepřetrvá, byla víc než reálná. Díky zavedeným povinným volbám se tedy i nejméně aktivní voličstvo dostavilo do volebních místností a hlasovalo pro spřízněnou Liberální stranu. Systém proporčního zastoupení jim po roce 1918 zajistil průměrných 10 % křesel a s konfesními stranami měli vždy okolo 60 % mandátů.

Ačkoliv sociální demokracie původně věřila, že jí rozšíření volebních práv přinese největší zisky, náboženská mobilizace její přírůstek zablokovala. Většina nově oprávněných mužů i žen své hlasy rozdělila mezi levici a konfesní strany, nárůst podpory ale zaznamenala hlavně Katolická strana. Kalkul konfesních a liberálních stran, že povinná volební účast zmobilizuje jejich větší volící populaci než menší levicovou, se podle analýzy potvrdil a tvrzení o strategickém chování elit je opodstatněné. Rovnost mezi segmenty zde nebyla. Strany měly pouze zájem uchovat své dominantní postavení v rámci pilíře, polarizovat společnost a neumožnit dalším subjektům vstup do politiky. Neutralizovaná společnost a její cílená neinformovanost, také voličský nezájem o to, kdo je volen, velké procento neplatných a propadlých hlasů neodpovídá mnohým argumentům obhájců povinné volební účasti. V takových podmínkách je možné diskutovat, zda vlády vzešlé z voleb za vysoké účasti mají opravdu větší legitimitu?

V nizozemském případě by se dalo namítnout, že naopak legitimita zde byla mnohem menší, než u států s dobrovolnou účastí. Povinná volební účast byla jen velmi nenákladným prostředkem pro zachování statusu quo a zamrznutí stranického systému. Vzhledem k tomu, že výsledky voleb zde neměly faktický vliv na formování politiky na národní úrovni, lze předpokládat, že v opačném případě by

volební účast byla jen velmi malá a legitimita vlád by opět byla lehce napadnutelná. Povinná volební účast v segmentované společnosti měla za následek polarizaci, která byla politiky často ještě umocňována, dále znehybnění systému a neutralizaci společnosti.

Z analýzy politického vývoje Belgie, kde bylo socialistické hnutí ještě intenzivnější, vyplynulo, že také zde se jednalo o zcela strategické rozhodnutí Katolické strany zavést povinnou volební účast. Elitami prezentovaná demokratizace měla pouze jeden cíl, a to posílení vlastních pozic spolu s oslabením levice. Povinná volební účast byla zavedena v roce 1893, v témže momentu došlo také k rozšíření volebních práv až o desetinásobek z 3,9 % na 37,3 %, což bylo požadavkem socialistů. O větší rovnosti se zde ale nedalo hovořit vzhledem k zavedení pluralitního hlasování, jež dávalo k dispozici více hlasů vyšším vrstvám společnosti. Následkem těchto změn bylo zvýšení volební účasti pod hrozbami striktních sankcí a posílení Katolické strany, vzhledem k povaze nově oprávněného elektorátu. Dalším strategickým a racionálním rozhodnutím byla také změna volebního systému na proporční. V roce 1899 Katolická strana přistoupila na tento požadavek jak levice, tak Liberální strany. Volební právo stále nebylo všeobecné, pluralitní hlasování s vynucenou účastí posilovalo Katolickou a Liberální stranu, velikost volebních obvodů byla také upravena tak, aby si pravicoví politici udrželi mandáty v oblastech s přirozenou podporou. Z belgického případu je zcela evidentní, že povinná volební účast byla za těchto okolností pouze snahou o posílení pozic pravicových stran.

Hypotézy, že (1) *čím silnější bylo socialistické hnutí, tím větší byly snahy tradičních stran si prostřednictvím volebního inženýrství, tedy také prostřednictvím povinné volební účasti, uchovat svůj vliv v rámci segmentů a dominantních pozic v rámci stranického systému* a že (2) *strany si ze strategického hlediska vybíraly takové institucionální změny, které jim přinesly největší zisk a v měnících se podmínkách je zachovaly v systému*, se tedy obě potvrdily. V ani jednom případě se nejednalo o snahu rovnosti mezi segmenty a případnému vyvarování se konfliktu. Obě země byly jak společensky tak politicky velmi polarizované, tato polarizace však pomohla k zachování stran na vrcholu pilířů. Povinnost volit byla pojistkou, aby status quo zůstal nezměněn.

S oslabením tradičních konfliktních linií a vzestupem nových, se také stranické systémy v 60. a 70. letech 20. století radikálně proměnily. Nové protestní strany s programem demokratizace a omezením vlivu dominantních stran, také díky povinné volební účasti a nespokojenosti, vzrostly na významu. V případě Nizozemí situace vedla ke zrušení povinnosti volit. Analýza ukázala, že volební úspěchy strany D66 si dominantní strany vysvětlily nesprávně. Politici byli přesvědčeni, že mladí lidé hlasující pro D66 by za dobrovolné účasti nehlasovali. Povinnost volit zde byla považována za nástroj mobilizace právě nově vzniklých opozičních stran, proto bylo přistoupeno na požadavek povinnost zrušit. Následně se ale ukázalo, že strany přecenily své doposud loajální voliče. Neutralizovaný a lhostejný elektorát pocházel právě z konfesních pilířů a tyto strany zaznamenaly největší ztráty po zrušení povinnosti. Nejvíce aktivní byli naopak nově oprávnění mladí a nespokojení voliči, jež byli motivováni post-materiálními hodnotami a v protestních stranách viděli možnost změn.

Hypotéza, že (3) strany spíše přistoupí ke zrušení povinné volební účasti, pokud převládá přesvědčení, že povinnost volit posiluje elektorát opozičních stran, jenž by se v opačných podmínkách rozhodl nevolit, se v případě Nizozemí ukázala platnou, a to díky nesprávnému kalkulu dosud dominantních stran.

Jak se bude stav věcí vyvíjet v Belgii, je otázkou budoucí síly protestních stran a strategického rozmýšlení etablovaných partají. Strany se v 70. letech neuchýlily ke zrušení povinnosti volit, a to jen z jednoho důvodu. Na základě posílené jazykové konfliktní linie se jednotlivé subjekty rozdělily a přejaly regionální témata samy na úkor nově vzniklých stran. Jejich pozice tak nebyly v této době ohroženy. Na tomto případě lze také později vidět, že ačkoliv byla volební účast dlouhodobě vysoká, stranám se nepodařilo se vypořádat s příčinami nespokojenosti, což se jim v budoucnosti nemusí vyplatit. Vysoké procento neplatných hlasů, prázdných volebních lístků a rostoucí procentní podpora protestních stran, jako Vlámský zájem či LDD značí, že nespokojení voliči si bez možnosti nevolit vybírají právě tyto cesty nesouhlasu. Povinná volební účast zde, na základě analýz a průzkumů veřejného mínění, opravdu posiluje opoziční strany. Zda se hypotéza o zrušení povinnosti volit potvrdí, ukáže až budoucí síla protestních stran a schopnost dominantních politiků reagovat na měnící se polickou poptávku.

Na příkladech Nizozemí a Belgie bylo ukázáno, že povinná volební účast není tak jednoduchým krokem, za jaký jej považují mnozí obháječi, či autoři návrhů na zavedení povinnosti. Vynucená účast má mnohem komplexnější důsledky, než by se mohlo předpokládat. Nejedná se pouze o zvýšení volební participace, které je tak často vyzdvihované. Negativní dopad na společnost a záměrná manipulace s kompozicí elektorátu jsou mnohem závažnější problémy k uvážení, než jen výše volební účasti. Povinnost volit je opravdu tím nejméně nákladným prostředkem k mobilizaci voličů, je ale také tím nejvíce rizikovým, pokud se uváží, že stranická soutěž v jistých podmínkách také změnil svůj charakter. Z případů Belgie a Nizozemí nelze vyvodit všeobecně platné generalizace, podle kterých by bylo možné posuzovat také ostatní státy se zkušeností povinných voleb. Naopak, analýza vlivu povinnosti také v ostatních zemích je dalším úkolem, kam by měl výzkum v rámci této otázky směřovat.

Fakt, že se v současnosti o povinnosti v mnoha státech stále jedná a jak bylo zmíněno, současné návrhy na zavedení pochází naopak z levé části stranického spektra, je dostatečným podnětem, aby byla tato problematika více prozkoumána. Mezery ve výzkumu povinných voleb jsou ve skutečnosti velmi nebezpečné, vzhledem k následkům, které nebyly zkoumány. Nedostatky tkví v tom, že se většina odborné literatury ubírá pouze k výčtu argumentů pro nebo proti, a že argumenty jsou jen v málo případech podloženy důkazy. Nízká volební účast je problémem, na kterém se shoduje většina odborníků. V každé zemi může být způsobena jinými faktory a v každé zemi nemůže být vyřešena povinnou volební účastí, což je logické. Pro každou zemi je však k dispozici jen jedna škála argumentů pro či proti.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

1. Assemblée Nationale: *Proposition de loi visant à rendre le vote obligatoire*. Návrh zákona č. 835, 25. červen 2008. Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/13/propositions/pion0839.asp> (27. 2. 2011)
2. „Compulsory Voting“ *Institute for Democracy and Electoral Assistance*. Dostupné z: http://www.idea.int/vt/compulsory_voting.cfm (27. 2. 2011)
3. *EU-Votum: Politik will neue Methoden gegen Wahl-Abstinenz*. Der Spiegel, 9. červen 2009. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,629335,00.html> (27. 2. 2011)
4. United Kingdom Electoral Commission: *Compulsory voting around the world*. Výzkumná zpráva Volební komise, červen 2006. Dostupné z: http://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/electoral_commission_pdf_file/0020/16157/ECCompVotingfinal_22225-16484_E_N_S_W_.pdf (27. 2. 2011)
5. „Výsledky Evropských voleb v roce 2009“ *Evropské volby*. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/cs/turnout_cs.html (12. 1. 2011)

Literatura

6. AAREBROT, Frank H.: *The Netherlands: Early Compromise and Democratic Stability*. In: BERG-SCHLOSSER, Dirk – MITCHELL, Jeremy: *Conditions of Democracy in Europe, 1919-39*. New York, Palgrave Macmillan 2000.
7. ANDEWEG, Rudy B. – IRWIN, Galen A.: *Governance and Politics of the Netherlands*. New York, Palgrave Macmillan 2005.

8. ARBLASTER, Paul: *A History of the Low Countries*. New York, Palgrave Macmillan 2006.
9. BARTOLINI, Stefano: *Enfranchisement, Equality and Turnout in the European Democratisation Process: A Preliminary Comparative Analysis*. European University Institute Working paper, 121, 1996.
(<http://www.recercat.net/bitstream/2072/1346/1/ICPS121.pdf>)
10. BARTOLINI, Stefano: *The Political Mobilization of the European Left, 1860-1980: the Class Cleavagge*. Cambridge, The Cambridge University Press 2000.
11. BARZACHKA, Nina: *Explaining Electoral System Change: The Adoption of Proportional Representation in Belgium and Its Rejection in Great Britain*. Příspěvek přednesený na *The Third Annual Graduate Conference*, University of Virginia, 2003.
(http://votuninominal.audieripublice.ro/UserFiles/File/Bibliografie/Studii%20de%20caz/explaning_electoral_system_change_the_adoption_of_proportional_representation_in_belgium_and_its_rejection_in_great_britain.pdf)
12. BEAUFAYS, Jean: *Belgium: A Dualist Political System?* *Publius*, 18, 1988, č. 2.
(<http://www.jstor.org/>)
13. BENOIT, Kenneth: *A Theory of Electoral Systems*. Příspěvek připravený pro *Re-Thinking Democracy in the New Millennium Conference*, Houston, 16. - 19. 2. 2000. (<http://www.uh.edu/democracy/Benoitp.pdf>)
14. BENOIT, Kenneth: *Models of electoral system change*. *Electoral Studies*, 23, 2004, č. 3. (<http://www.sciencedirect.com/>)
15. BIRCH, Sarah: *The case for compulsory voting*. *Public Policy Research*, 16, 2009, č. 1. (<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1744-540X.2009.00550.x/abstract>)

16. BLAIS, André: *What Affects Voter Turnout*. *The Annual Review of Political Science*, 9, 2006, č. 1. (<http://www.leonardbeeghley.com/docs/SY0%204530/blais,%20what%20affects%20voter%20turnout.pdf>)
17. BOIX, Carles: *Electoral Markets, Party Strategies and Proportional Representation: A Rejoinder to Markus Kreuzer's Article*. *American Political Science Review*, 104, 2010, č. 2. (<http://www.princeton.edu/~cboix/boixapsr2010.pdf>)
18. BOIX, Carles: *Setting the Rules of the Game: The Choice of Electoral System in Advanced Democracies*. *American Political Science Review*, 93, 1999, č. 3. (<http://www.jstor.org/>)
19. CONGLETON, Roger D.: *Perfecting Parliament: Constitutional Reform, Liberalism and the Rise of Western Democracy*. New York, Cambridge University Press 2010.
20. COVELL, Maureen: *Stability and Change in the Belgian Party System*. In: WOLINETZ, Steven B.: *Parties and Party Systems in Liberal Democracies*. London, Routledge 1998.
21. CRAEYBECKX, Jan – WITTE, Els – MEYNEN, Alain: *Political History of Belgium: From 1830 Onwards*. Brussels, ASP 2009.
22. DAALDER, Hans: *Review: Consociational Democracy Theme*. *World Politics*, 26, 1974, č. 4. (<http://www.jstor.org/>)
23. DELWIT, Pascal: *The 2004 European Elections in Belgium: An Election That Went Unnoticed*. In: MAIER, Michaela – TENSCHER, Jens (Eds.): *Campaigning in Europe- Campaigning for Europe*. Berlin, Lit Verlag 2006.
24. DESCHOUWER, Kris: *Political Parties and Their Reactions to the Erosion of Voter Loyalty in Belgium*. In: MAIR, Peter – MÜLLER, Wolfgang C. –

- PLASSER, Fritz: *Political Parties & Electoral Change*. London, SAGE Publications 2004.
25. ENGELEN, Bart: *Why Compulsory Voting Can Enhance Democracy?* *Acta Politica*, 42, 2007, č. 1. (<https://perswww.kuleuven.be/~u0042398/article%20definitive%20version.pdf>)
26. FRANKLIN, Mark N.: *Electoral Engineering and Cross-National Turnout Differences: What a Role for Compulsory Voting?* *British Journal of Political Science*, 29, 1999, č. 1. (<http://www.jstor.org/>)
27. GRAAF, Nan Dirk De – HEATH, Anthony – NEED, Ariana: *Declining Cleavages and Political Choices: the Interplay of Social and Political Factors in the Netherlands*. *Electoral Studies*, 20, 2001, č. 1. (<http://ics.ub.rug.nl/personal/~graafndde/graafnd-declining.pdf>)
28. GREEN, Donald P. – GERBER, Alan S.: *Get out the vote: how to increase voter turnout*. Washington, D. C., The Brookings Institution 2008.
29. HELMKE, Gretchen – MEGUID, Bonnie M.: *Endogenous Institutions: The Origins of Compulsory Voting Laws*. Příspěvek přednesený na *The 2008 Political Institutions and Economic Policy Conference*, Princeton University, 8. - 12. 2. 2008. (http://www.polisci.ucla.edu/new-folder/papers/Endogenous_Institutions_Helmke_Meguid_May_2010.pdf)
30. HILL, Lisa – LOUTH, Jonathon: *Compulsory Voting Laws and Turnout: Efficacy and Appropriateness*. Příspěvek přednesený na *The Australasian Political Studies Association Conference*, University of Adelaide, 29. 9. - 1. 10. 2004. (http://www.adelaide.edu.au/apsa/docs_papers/Aust%20Pol/Hill&Louth.pdf)
31. HOOGHE, Marc – MADDENS, Bart – NOPPE, Jo: *Why parties adapt: Electoral reform, party finance and party strategy in Belgium*. *Electoral studies*, 25, 2006, č. 2. (<http://soc.kuleuven.be/pol/docs/0605-electstud.pdf>)

32. HOOGHE, Marc – MARIËN, Sofie – PAUWELS, Teun: *Where do Distrusting Voters Go to if there is no Exit or Voice Option? The Impact of Political Trust on Party Choice in the Belgian Regional Elections of June, 2009*. Příspěvek prezentovaný na *The 5th ECPR General Conference*, Postdam, 11. -12. 9. 2009. (<http://soc.kuleuven.be/pol/docs/2009/26640-ECPR.pdf>)
33. HULICIUS, Eduard: *Stručná historie států: Belgie*. Praha, Libri 2006.
34. IDEA: *Voter Turnout since 1945: A global report*. Stockholm, Institute for Democracy and Electoral Assistance 2002. (<http://www.idea.int/publications/vt/index.cfm>)
35. INGLEHART, Ronald: *The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies*. *The American Political Science Review*, 65, 1971, č. 4. (<http://www.jstor.org/>)
36. JACKMAN, Simon: *Compulsory Voting*. In: SMELSER, Neil J. – BALTES, Paul B. (Eds.): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Science*. Elsevier 2004. (<http://jackman.stanford.edu/papers/cv.pdf>)
37. JOHNS, Gary: *Does Compulsory Voting Distort Electoral Outcomes?* *Agenda*, 5, 1998, č. 3. (<http://epress.anu.edu.au/agenda/005/03/5-3-NT-3.pdf>)
38. KALYVAS, Stathis N.: *The Rise of Christian Democracy in Europe*. New York, Cornell University Press 1996.
39. KARVONEN, Lauri – KUHNLE, Stein: *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. London, Routledge 2001.
40. KOOLE, Ruud A.: *The Vulnerability of the Modern Cadre Party in the Netherlands*. In: KATZ, Richard S. – MAIR, Peter: *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*. London, SAGE Publications Ltd 1994.

41. KORNBERG, Allan – CLARKE, Harold D.: *Citizens and Community: Political Support in a Representative Democracy*. New York, Cambridge University Press 1992.
42. LACROIX, Justin: *A Liberal Defence of Compulsory Voting*. *Politics*, 27, 2007, č. 3. (http://dev.ulb.ac.be/sciencespo/dossiers_membres/lacroix-justine/fichiers/lacroix-justine-publication231.pdf)
43. LEVER, Annabelle: „*A Liberal Defence of Compulsory Voting*“: *Some Reasons for Scepticism*. *Politics*, 28, 2008, č. 1. ([http://eprints.lse.ac.uk/3062/1/A_liberal_defence_of_compulsory_voting_\(LSE_RO_version\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/3062/1/A_liberal_defence_of_compulsory_voting_(LSE_RO_version).pdf))
44. LEVER, Annabelle: *Compulsory Voting: A Critical Perspective*. Příspěvek přednesený na *The Workshop on Compulsory Voting Principles and Practice, ECPR Joint Sessions of Workshops*, Helsinky, 7. - 12. 5. 2007. ([http://eprints.lse.ac.uk/23098/1/Compulsory_voting\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/23098/1/Compulsory_voting(LSERO).pdf))
45. LIJPHART, Arend: *Consociational Democracy*. *World Politics*, 21, 1969, č. 2. (www.jstor.org)
46. LIJPHART, Arend: *The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. Los Angeles, University of California Press 1975.
47. LIJPHART, Arend: *Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma*. *The American Political Science Review*, 91, 1997, č. 1. (<http://www.jstor.org/>)
48. LUNDELL, Krister: *Partisanship and Political Support: The Impact of Compulsory Voting*. Příspěvek přednesený na *The Workshop on Compulsory Voting Principles and Practice, ECPR Joint Sessions of Workshops*, Helsinky, 7. - 12. 5. 2007. (<http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/helsinki/ws7/Lundell.pdf>)

49. LUTZ, George – MARSCH, Michael: *Introduction: Consequences of low turnout*. Electoral studies, 26, 2006, č. 3. (http://www.georglutz.ch/docs/lutzmarshes_ger.pdf)
50. MALKOPOULOU, Anthoula: *Lost Voters: Participation in EU elections and the case for compulsory voting*. Centre for European Policy Studies Working Paper, 317, 2009. (<http://www.ceps.eu/files/book/1886.pdf>)
51. MARIËN, Sofie: *Is Compulsory Voting a Good Idea? The Consequences of Compulsory Voting in Belgium*. Participation & Representation Working Paper, Brusel 2007. (<http://www.partirep.eu/index.php?page=wip&id=1>)
52. MASSICOTTE, Louis – BLAIS, André – YOSHINAKA, Antoine: *Establishing the rules of the game: election laws in democracies*. Toronto, University of Toronto Press 2004.
53. MEUR, Gisèle De – BERG-SCHLOSSER, Dirk: *Belgium: Crisis and Compromise*. In: BERG-SCHLOSSER, Dirk – MITCHELL, Jeremy: *Conditions of Democracy in Europe, 1919-39*. New York, Palgrave Macmillan 2000.
54. MICHELS, Ank: *Citizen Participation and Democracy in the Netherlands*. Příspěvek připravený pro *National Traditions of Democratic Thought Workshop*, Uppsala, 13. -18. 4. 2004. (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/upsala/ws12/michels.pdf>)
55. MICHELS, Ank: *Theories and Core Principles of Dutch Democracy*. European Governments Papers, 20. 2. 2007. (<http://wwsw.connex-network.org/eurogov/pdf/egp-connex-C-07-01.pdf>)
56. OECD: *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2006 Edition*. Paris, OECD Publishing 2007.

57. PAUWELS, Teun: *Explaining the strange decline of the populist radical right Vlaams Belang in Belgium: The impact of permanent opposition*. *Acta Politica*, 46, 2010, č. 1. (<http://www.palgrave-journals.com/ap/journal/v46/n1/pdf/ap201017a.pdf>)
58. PILET, Jean-Benoit: *The Adaptation of the Electoral System to the Ethno-linguistic Evolution of Belgian Consociationalism*. *Ethnopolitics*, 4, 2005, č. 4. (http://www.sciencespo.site.ulb.ac.be/dossiers_membres/pilet-jean-benoit/fichiers/pilet-jean-benoit-publication2.pdf)
59. PINK, Michal: *Volební geografie*. In: BALÍK, Stanislav a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2010.
60. POWELL, Bingham G.: *American Voter Turnout in Comparative Perspective*. *American Political Science Review*, 80, 1986, č. 1. (<http://www.jstor.org/>)
61. POWER, Timothy J. – GARAND, James C.: *Determinants of Invalid Voting in Latin America*. *Electoral studies*, 26, 2007, č. 2. (<http://www.sciencedirect.com/>)
62. QUINTELIER, Ellen – HOOGHE, Marc – MARIËN, Sofie: *The Effect of Compulsory Voting on Turnout Patterns: A Cross-National Comparison of Turnout Inequality*. Příspěvek přednesený na *the Annual Meeting of the American Political Science Association*, Manchester, 28. - 31. 8. 2008. (http://soc.kuleuven.be/pol/docs/2008-08-28_APSA_EQ.pdf)
63. ROBSON, William A.: *Compulsory Voting*. *Political Science Quarterly*, 38, 1923, č. 4. (<http://www.jstor.org/>)
64. ROEBROEK, Joop M.: *The Arrival of the Welfare State in Twentieth-century Mass Society: The Dutch Case*. In: MOORE, Bob – NIEROP, Henk van: *Twentieth-century Mass Society in Britain and the Netherlands*. Oxford, Berg 2006.

65. ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Belgické království: od unitarismu k federaci s otazníkem*. In: ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol.: *Západoevropské politické systémy*. Praha, Oeconomica 2009.
66. ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2006.
67. ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Nizozemí: od konsociační demokracie k polarizovanému modelu vládnutí*. In: ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol.: *Západoevropské politické systémy*. Praha, Oeconomica 2009.
68. SASSON, Donald: *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century*. New York, I. B. Tauris 2010.
69. SECKER, Ineke: *Representatives of the Dutch People: The Smooth Transformation of the Parliamentary Elite in a Consociational Democracy 1849-1998*. In: BEST, Heinrich – COTTA, Maurizio: *Parliamentary Representatives in Europe, 1848-2000: Legislative Recruitment and Careers in Eleven European Countries*. New York, Oxford University Press 2000.
70. SCHIE, Patrik van: *The Strengths and Weaknesses of Dutch Liberalism: a Historical Comparison with German Liberalism*. In: SCHIE, Patrik van – VOERMANN, Gerrit: *The dividing line between success and failure: a comparison of liberalism in the Netherlands and Germany in the 19th and 20th centuries*. Berlin, Lit Verlag 2006.
71. STEINER, Jürg: *The Consociational Tudory and Beyond*. Comparative Politics, 13, 1981, č. 3. (<http://www.jstor.org/>)
72. STRIKWERDA, Carl: *A House Divided: Catholics, Socialists, and Flemish Nationalists in Nineteenth-century Belgium*. Oxford, Rowman & Littlefield 1997.

73. KOPEČEK, Lubomír: *Nizozemsko*. In: STRMISKA, Maxmilián – HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír – CHYTÍLEK, Roman: *Politické strany moderní Evropy*. Praha, Portál 2005.
74. SWENDEN, Wilfried: *Asymetric Federalism and Coalition-Making in Belgium*. Publius, 32, 2002, č. 3. (<http://www.jstor.org/>)
75. THOMAS, Alastair H.: *Social Democratic Parties in Western Europe*. London, Taylor & Francis 1978.
76. WINTER, Lieven De: *Belgium: Empowering Voters or Party Elites*. In: GALLAGHER, Michael – MITCHELL, Paul: *The Politics of Electoral Systems*. New York, Oxford University Press 2005.
77. WINTER, Lieven De – DUMONT, Patrik: *Belgium: Party System(s) on Eve of Disintegration?* In: BROUGHTON, David – DONOVAN, Mark: *Changing Party Systems in Western Europe*. London, Continuum International Publishing Group 1999.
78. WINTER, Lieven De: *Christian Democratic Parties in Belgium*. Université du Louvain la Neuve Working paper, 13, 1990. (http://ddd.uab.cat/pub/worpaper/1990/hdl_2072_1470/ICPS13.pdf)

ABSTRAKT

NÁZEV BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE- POVINNÁ VOLEBNÍ ÚČAST: PŘÍPADOVÉ STUDIE BELGIE A NIZOZEMÍ

Bakalářská diplomová práce představuje problematiku povinné volební účasti, jako institucionálního nástroje řešícího nízkou volební participaci. Klesající volební účast znepokojuje téměř všechny liberálně demokratické státy, tento trend však v každém případě nelze řešit zavedením povinnosti, která obchází příčiny takto nízkých hodnot participace. Cílem práce je tedy ukázat, že povinnost volit má mnohem širší důsledky, než jen často vyzdvihoivanou vysokou účast.

V prvé řadě je přistoupeno k obecnému popisu tohoto fenoménu a výčtu zemí, které povinnost přejaly, nebo zrušily. Dále jsou nastíněny základní argumenty pro a proti povinné participaci, přičemž důraz je kladen na kritické zhodnocení často normativních, empiricky nepodložených argumentů obhájců povinnosti. Pro analýzu případových studií jsou klíčové dvě protichůdné teorie, jednak povinná volební účast ze strategické perspektivy, pak povinnost volit jako znak konsociačních demokracií. První přístup odkazuje na názor, že všechny institucionální zásahy do volebního systému jsou zcela strategické a odráží snahy o posílení pozic politických stran. Druhá teorie umožňuje chápat povinnost volit jako nástroj pro dosažení rovnosti mezi společenskými segmenty. Nízká volební účast v segmentovaných společnostech je mnohem větším problémem než ve společnostech homogenních, vzhledem k tomu, že výsledky voleb nereflektují skutečné rozložení společnosti. Povinnost volit tak může být některými obhájci chápána jako nástroj pro prevenci konfliktu.

Na případových studiích Nizozemí a Belgie jsou ověřovány hypotézy vyplývající z teoretického rámce, přičemž klíčové je tvrzení, že povinnost volit byla zavedena ze zcela strategických podnětů, a to pro posílení pozic dominantních politických stran. V Nizozemí a Belgii bylo přistoupeno k zavedení povinnosti v době, kdy vzrůstala váha socialistického hnutí. Z levicových stran se postupem vyprofiloval reálný oponent pravicových vládních subjektů, pro zachování silných pozic tedy politické elity zavedly změny ve volebních systémech. Z povinnosti volit se stal mobilizační nástroj elektorátu tradičních stran, který byl méně aktivní než opoziční. Stranám se tak podařilo na jistou dobu zamezit vstupu levice na politickou scénu. Povinná volební účast je v práci představena jako zcela strategický kalkul politických stran pro ochranu svých dominantních pozic.

ABSTRACT- COMPULSORY VOTING: CASE STUDIES OF THE NETHERLANDS AND BELGIUM

This bachelor thesis introduces the issue of compulsory voting, which is often presented as an institutional instrument to increase voter participation. Almost every liberal democracy has concerns with regard to the declining voter turnout. However, this trend should not be solved with an obligation to participate in the elections as mandatory voting does not deal with the causes of low voter participation. Therefore, the main goal of the thesis is to show that the obligation to vote has much wider implications than just the often emphasized high turnout.

Firstly, for the sake of better understanding of context a general description of this phenomenon is given. Secondly, an overview of the countries that introduced this obligation is made. Furthermore, the typically used sanctions are described. The thesis outlines the basic arguments for and against compulsory participation with an emphasis on critical evaluation of normative and empirically unsubstantiated arguments. Regarding the analysis of the case studies there are two opposing theoretical models introduced. The first theory offers an explanation of the compulsory turnout from a strategic perspective. The second framework considers the eventuality of the obligation to vote as an attribute of a consociational democracy. The first approach refers to the idea that almost all institutional interventions in the electoral system are strategic. These changes reflect efforts to strengthen the positions of political parties. In the view of the second theory the obligation to vote can be understood as a tool for achieving equality between social segments. Normally, in case of a low turnout the election results do not reflect the actual composition of the society. Therefore, the low turnout in segmented societies means a much greater problem for legitimacy of governments than in homogeneous societies. This is why by some advocates of the compulsion the obligation to vote can be viewed as a tool of preventing conflict.

The hypotheses arising from these theoretical frameworks will be examined on the case studies of the Netherlands and Belgium. The key premise is that the obligation to vote was introduced with strategic intentions in order to strengthen the position of the dominant political parties in the Netherlands as well as in Belgium. Both the Netherlands and Belgium adopted the obligation during an increasing socialist movement. During this exact period of time the leftist parties became real opponents to

the right-wing government entities. With the goal to maintain the strong positions of parties, the political elites implemented changes in both of the electoral systems. The electorate of the traditional parties was behaving less actively than the electorate of the opposition on the left. Therefore, the obligation to vote has become a mobilizing tool for the potential voters of the traditional parties. This way the ruling parties had prevented the entrance of the left into the political arena. The bachelor thesis presents the compulsory turnout as a clearly strategic calculus of political parties for protecting their dominant positions.